

CZŁOWIEK-RODZINA-PRAWO

W tym numerze:

<i>Andrzej Dzięga</i> Dobra osobiste - dobra rodziny	3 - 4	<i>Andrzej Dzięga</i> Słowo o rozumieniu art. 1 § 2 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego	5-6
<i>Piotr Telusiewicz</i> Projekt ustawy o uzgodnieniu płci – prawnicza pomyłka Ruchu Palikota. Część IV	7	<i>Piotr Telusiewicz</i> A bill on setting right gender entry in the official register – a legal blunder of the Palikot Movement. Part. IV	8
<i>Patrycja Glazer</i> Wsparcie finansowe młodych rodzin w nabywaniu własnego mieszkania. Część I	9	<i>Patrycja Glazer</i> The financial support of young families in buying their own homes. Part I	10
<i>Konrad Koziół</i> Zakaz stałego zatrudniania dzieci do lat 16 – uregulowania prawne	11	<i>Konrad Koziół</i> Ban of permanent employment of children under 16 years old - legal regulations	12
<i>Karolina Majewska</i> Świadczenie pielęgnacyjne równe płacy minimalnej?	13	<i>Karolina Majewska</i> Attendance allowance equal to minimum wage?	14
<i>Martyna Seroka</i> Zespół ds. bezpieczeństwa dzieci w cyberprzestrzeni przy Rzeczniku Praw Dziecka	15	<i>Martyna Seroka</i> Social Team For The Safety Of Children In Cyberspace The Ombudsman for Children	16
<i>Marta Greszata - Telusiewicz</i> Uprawnienie do zawarcia nowego małżeństwa po orzeczeniu nieważności poprzedniego małżeństwa	18-23	<i>Marta Greszata - Telusiewicz</i> Le droit à contracter un nouveau mariage après déclaré la nullité du précédent mariage	24
<i>Marta Greszata - Telusiewicz</i> Kolejność rozpoznawania spraw; terminy i odroczenia sądowe; miejsce sądu; osoby, które dopuszcza się do auli, oraz sposób sporządzania i przechowywania akt; pojęcie stron procesowych (Z rozważań nad kanonicznym procesem zwyczajnym – część V)	25-29	<i>Marta Greszata - Telusiewicz</i> L'ordre de l'examen des causes; délais et ajournements; le lieu du jugement; l'admission des personnes à l'audience, la rédaction et la conservation des actes; l'idée de parties du procès (Les contemplations sur le procès contentieux ordinaire canonique - la partie V)	30
<i>Magdalena Kolbuc</i> Środki zaskarżenia wyroku w kanonicznym procesie o nieważność małżeństwa – apelacja (część I)	31-37	<i>Magdalena Kolbuc</i> The appeals judgment in the canonical trial of nullity of marriage - appeal (part 1)	38

***Polskie prawo rodzinne
— aktualności***

Dobra osobiste - dobra rodziny

Sprawy rodziny, w tym kwestie ochrony jej dóbr, pojawiają się w prawniczej dyskusji przy różnych tematach, nawet na pozór odległych od zagadnień rozstrzyganych w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym. To świadczy, jak ważny społecznie jest ten obszar refleksji i jak wiele realnej uwagi poświęca tym zagadnieniom zarówno ustawodawca jak też doktryna. Przykładem może tu być artykuł A. Herbeta pt.: „Dobre imię – wizerunek – prywatność. Aktualne problemy ochrony dóbr osobistych na tle orzecznictwa sądowego” [Przegląd Prawno – Ekonomiczny Nr 18 (1/2012), s. 5 - 19]. Merytoryczny tekst, poparty dużą liczbą przypisów (zajmujących niejednokrotnie pół strony), odnosi się do problematyki dóbr osobistych i ich ochrony prawnej. Uwagę moją zatrzymał fragment, w którym Autor pisze o wartościach podlegających ochronie w trybie art. 23 Kodeksu cywilnego. Wśród nich (za obszernie przywołanym orzecznictwem) Autor wymienia: ochronę życia rodzinnego oraz więzi rodziców z dzieckiem, prawo do życia w związku małżeńskim, prawo do posiadania ojca, prawo do życia w pełnej rodzinie, kult po zmarłej osobie bliskiej, tradycje rodzinne i inne. [A. Herbet, dz. cyt., s. 10]

Patrząc na przywołany przez Autora wykaz wartości odnoszących się do rodziny, w niczym nie umniejszając słuszności prezentowanej w artykule myśli, warto zauważyć, że niektóre z tych dóbr, zachowując charakter dóbr ściśle osobistych, mają jednak rozszerzony walor merytoryczny, gdyż dotyczą relacji danej osoby fizycznej z inną osobą fizyczną, w tym przypadku w ramach relacji rodzinnej, np. przywołane wyżej: prawo do życia w związku małżeńskim, prawo do posiadania ojca czy prawo do kultu po zmarłej osobie bliskiej. Właśnie fakt dotykania innej osoby fizycznej w tej relacji sprawia, że ta chroniona prawem cywilnym wartość nabiera takiego rozszerzonego charakteru. W pewnych bowiem okolicznościach ta wartość może stawać się (a najczęściej staje się) dobrem wspólnym obu zainteresowanych osób, gdy oznacza relację wzajemną między nimi. Widać tu wyraźnie różnicę pomiędzy tego typu rozbudowanymi dobrami osobistymi (dobra osobiste interpersonalne) a wieloma innymi dobrami osobistymi, które z natury mogą przecież dotyczyć wyłącznie jednej osoby fizycznej, bez wnikania w jej relacje do innych osób (dobra osobiste indywidualne).

Jeszcze szerszy walor treściowy posiadają przywołane przez Autora: życie rodzinne, więzi rodziców z dzieckiem (a także z dziećmi), prawo do życia w pełnej rodzinie oraz tradycje rodzinne. W tych przypadkach możemy mieć do czynienia już nie tyle z relacją interpersonalną dwustronną, lecz z dwoma różnymi, merytorycznie odrębnymi od siebie zjawiskami, zawsze jednak chronionymi jako dobra osobiste. Z jednej strony występuje tu bowiem relacja interpersonalna zwielokrotniona, dotykająca jednocześnie wszystkich zainteresowanych, na zasadzie każdy - każdy, a z drugiej strony może już zachodzić relacja wspólnotowa, w której dominują treści ściśle wspólnotowe: my wszyscy jako rodzina NN. Dotyczy to więc już rodziny jako pewnej spójnej całości, z natury swojej różnej od zwykłej sumy relacji dwustronnych pomiędzy osobami fizycznymi. Tego typu wartości i skuteczna ochrona tych dóbr, ciągle w ramach tego samego 23 art. Kodeksu cywilnego, wymykają się możliwościom oceny z zastosowaniem prostego klucza: osoba fizyczna - osoba fizyczna, a wymagają uwzględnienia faktu istnienia rodziny jako takiej oraz wynikających z tego jej praw.

Warto przy okazji z satysfakcją zauważyć, że w ramach mówienia o rodzinie autorzy w bardzo naturalny sposób łączą (i słusznie) refleksje mieszczące się w ramach prawa rodzinnego oraz prawa opiekuńczego z refleksjami prowadzonymi na obszarze prawa dotyczącego rodziny, sięgając także coraz śmielej do czwartego podobszaru, jakim są prawa rodziny. Te podobszary traktowane łącznie tworzą bowiem spójną całość refleksji prawniczej nad rodziną, która także w obszarze prawa dotyczącego rodziny, cytując jednego z najwybitniejszych w Polsce znawców tego zagadnienia (powrócę do tego w jednym z kolejnych numerów), pozostaje jak „kręgosłup i krwiobieg” prowadzonej refleksji, przez co refleksja ta jest niezmiennie częścią szeroko rozumianej cywilistyki.

Oczywiste jest, co Autor przywołanego tu artykułu zauważa za wybitnymi prawnikami, że „dobra osobiste można określić jako uznane przez system prawny wartości (wysoko cenione stany rzeczy), które

są atrybutem każdego człowieka (osoby fizycznej), zasadzają się na jego przyrodzonej godności, odzwierciedlają (lub obejmują) jego indywidualność, fizyczną i psychiczną integralność oraz pozycję w społeczeństwie, a także umożliwiają jego pełną samorealizację.” [A. Herbet, dz. cyt., s. 5]. Pojęcie godności osoby ludzkiej nie budzi już dzisiaj u rozumnych prawników żadnych poważnych wątpliwości. Warto jednak, w kontekście powyższych uwag, zapytać także o pełniejsze rozumienie godności rodziny, jako szczególnej wspólnoty osób fizycznych. Czyż nie można stawiać pytań o wartości, które są atrybutem określonej rodziny, które zasadzają się na przyrodzonej godności rodziny, które odzwierciedlają indywidualność tej rodziny, a także jej integralność oraz pozycję w społeczeństwie? Można i należy. Do tych kwestii będę powracał.

***

Na prośbę Autora tłumaczenie powyższego artykułu zostanie zamieszczone w następnym numerze [informacja redaktor naczelny Piotr Telusiewicz]

Słowo o rozumieniu art. 1 § 2 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego

Z zaciekawieniem sięgnąłem ostatnio do artykułu P. Zakrzewskiego pt. „*Model zawarcia małżeństwa w prawie polskim a oświadczenia mężczyzny i kobiety jednoczesnego zawarcia małżeństwa w trybie art. 1 § 2 KRO*” [w: Przesłanki konieczne zawarcia małżeństwa. Próba systematyzacji zagadnienia w aspekcie wymogów formy religijnej, red. A. Tunia, Lublin 2011, s. 23 – 40]. Autor prezentuje w artykule modele zawarcia małżeństwa w ujęciu prawno-porównawczym i historycznym, a także model zawarcia małżeństwa w ujęciu obecnego Konkordatu oraz w ujęciu Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Autorytetami w tym zakresie pozostają w Polsce bez wątpienia: M. Andrzejewski, W. Góralski, A. Mączyński, A. Mezglewski, M. Nazar, K. Piasecki, T. Smyczyński, T. Sokołowski, P. Stanisławski i wielu innych, którzy w swoich publikacjach napisali praktycznie wszystko, co winno być uwzględnione. Autor przywołanego tu artykułu, oczywiście, uwzględnia ich publikacje. Ogromny wcześniejszy dorobek tych autorów powoduje jednak, że każde kolejne opracowanie może mieć z zasady jedynie charakter odtwórczy, chyba że autora będzie stać na wyodrębnienie nowego problemu badawczego i na podjęcie odpowiedniej refleksji naukowej w tym kierunku. W tekście P. Zakrzewskiego można odnaleźć taki fragment na s. 36 – 37. Autor wskazuje, w kontekście treści art. 1 § 2 KRO (zwłaszcza w kontekście fragmentu „...w obecności duchownego oświadczą wolę jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu...”), na trudności z kwalifikacją woli jednoczesnego zawarcia małżeństwa, zwłaszcza, gdy chodzi o czas, miejsce i sposób jej wyrażania. Według niego rozwiązaniem „mogłoby być odwołanie się do tzw. dorozumianego oświadczenia woli. Zwykło się przyjmować, że oświadczenie woli może być wyrażone również za pomocą znaków pozajęzykowych, jeżeli kontekst sytuacyjny za tym przemawia [*uwaga moja: autor przywołuje to za Radwańskim*]. Mając to na uwadze, można bronić stanowiska, że mężczyzna i kobieta zawierający związek małżeński podlegający prawu wewnętrznemu kościoła albo innego związku wyznaniowego wyrażają tym zachowaniem (nie mającym postaci znaków językowych) dorozumianą wolę jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu, bez potrzeby składania w tym zakresie ustnie czy pisemnie wyraźnych oświadczeń woli...” [P. Zakrzewski, dz. cyt., s. 36]

Zaraz jednak P. Zakrzewski podaje trzy kontrargumenty do postawionej tezy. Najpierw odwołuje się [s. 37] do ryzyka naruszenia zasady swobody zawierania małżeństw cywilnych. Już ten argument winien go zatrzymać w dalszych rozważaniach. Nie jest przecież zamiarem ani polskiego ustawodawcy ani kościołów i związków wyznaniowych, by wkraczać w systemy prawne odrębne i niezależne od własnego systemu. Nie było też zamiarem wprowadzanie jakichkolwiek wątpliwych rozwiązań prawnych, mogących wywoływać niepokój wśród zainteresowanych podmiotów, szczególnie w odniesieniu do zawarcia małżeństwa, które wiąże się z najbardziej chyba radykalną zmianą sytuacji prawnej obywatela, i to obejmującą całe dalsze życie. Obywatele polscy winni mieć zagwarantowaną pewność obrotu prawnego także w odniesieniu do zawarcia związku małżeńskiego. Przy ujęciu zaproponowanym przez P. Zakrzewskiego, ci którzy zawieraliby związek małżeński podlegający prawu wewnętrznemu kościoła lub związku wyznaniowego, a nie chcieliby skutków w prawie polskim, musieliby wyraźnie wykazać brak woli jednoczesnego zawarcia związku małżeńskiego, podlegającego prawu polskiemu. Po co taka komplikacja? To rzeczywiście silny kontrargument.

W drugim kontrargumentcie P. Zakrzewski (powołując się na J. Strzebińczyka) wskazuje, że nie można milczenia uznać za równoznaczne z oświadczeniem woli [tak na s. 37]. Zdecydowanie należy podzielić pogląd J. Strzebińczyka i tylko zapytać, dlaczego P. Zakrzewskiego ten pogląd nie przekonuje? Jako trzeci kontrargument Autor artykułu wreszcie wskazuje [s. 37], że o kluczowych oświadczeniach woli wstąpienia w związek małżeński należałoby wnosić w drodze wykładni. To również prawda. Tym bardziej nie ma konieczności powtarzania argumentu o prawie do pewności obrotu prawnego, bo w kontekście istoty i roli małżeństwa w polskim systemie prawa, także ten trzeci kontrargument staje się rozstrzygający.

Najciekawsze jest jednak, że Autor, nie podejmując w zasadzie żadnej polemiki z przytoczonymi przez siebie zastrzeżeniami, dalej spokojnie opowiada się za wcześniej postawioną przez siebie tezą. Czytam bowiem: „Biorąc pod uwagę wspomniane kontrargumenty, opowiadam się jednak ostatecznie za dopuszczalnością przyjęcia, że oświadczenia mężczyzny i kobiety zawierających związek małżeński w sposób przewidziany w art. 1 par 2 i 3 kro mogą być złożone dorozumianie.” [P. Zakrzewski, dz. cyt., s. 37]. Dziwne to stanowisko, zwłaszcza w kontekście siły kontrargumentów, których autor nie próbuje obalać. Czyżby miało tu miejsce szczególne rozumowanie akademickie w stylu: argumenty swoje, a ja - niezależnie od tych argumentów - twierdzę swoje, „bo moim zdaniem tak jest” lub po prostu: „bo ja tak uważam”? Gdyby nawet chcieć szukać wytłumaczenia, iż Autor ma tu na myśli wyjątkową i rzeczywiście nadzwyczajną dopuszczalność dorozumianego złożenia oświadczenia woli zawierających małżeństwo według prawa kościoła lub związku wyznaniowego o zawarciu małżeństwa w sposób przewidziany w art. 1 par 2 i 3 kro., to udowodnienie tego i przekonanie czytelnika do takiej interpretacji wyżej przytoczonego tekstu wymagałoby poprowadzenia odrębnej, dość skomplikowanej analizy językowej tego zdania. Pierwsze i uprawnione bowiem przyjęcie cytowanego wyżej zdania ze strony 37: „opowiadam się /.../ ostatecznie za dopuszczalnością przyjęcia, że oświadczenia mężczyzny i kobiety /.../ mogą być złożone dorozumianie” musi być rozumiane przez czytelnika absolutnie w zgodności z przywołanym wcześniej i brzmiącym bezwarunkowo zdaniem ze s. 36: „/.../ można bronić stanowiska, że mężczyzna i kobieta zawierający związek małżeński podlegający prawu wewnętrznemu kościoła albo innego związku wyznaniowego wyrażają tym zachowaniem (nie mającym postaci znaków językowych) dorozumianą wolę jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu, bez potrzeby składania w tym zakresie ustnie czy pisemnie wyraźnych oświadczeń woli /.../”. Najdelikatniej traktując tę kwestię, wypada jednak skomentować: więcej precyzji i więcej logiki w tak ważnych i brzemiennych w skutki prawne stwierdzeniach.

Kończąc tę krótką refleksję, należy wskazać, iż zaprezentowany przez P. Zakrzewskiego pogląd, mimo przekonania samego Autora, nie zasługuje na uwzględnienie. Wypracowana od kilkunastu lat praktyka oraz ta „cienka nić” porozumienia między Rzeczpospolitą Polską i Kościołem Katolickim (a także idące w ślad za tym rozwiązaniem Umowy między państwem i innymi kościołami i związkami wyznaniowymi), przy uwzględnieniu szczególnej ważności instytucji małżeństwa w obu porządkach prawnych a także woli zachowania zgodności sytuacji prawnej wewnętrznej wiernych danego kościoła lub związku wyznaniowego z ich sytuacją prawną w porządku prawa polskiego, przy zachowaniu wymogu pewności obrotu prawnego oraz bezpieczeństwa prawnego małżonków, zdecydowanie należy się przeciwstawić tego typu koncepcjom. Wielka szkoda, że Autor przywołanego tu artykułu, cytując tylu świetnych prawników, nie zauważył poglądu J. Gajdy, który dwa lata wcześniej, w ważnej dla cywilistów publikacji, wskazał, iż „jeśli dojdzie do sytuacji, w której nupturieneci, zawierając małżeństwo przed duchownym, nie wyrażą woli jednoczesnego zawarcia małżeństwa w świetle prawa polskiego, wówczas małżeństwo takie wywoła skutki w sferze prawa wewnętrznego kościoła lub związku wyznaniowego”. [J. Gajda, w: System prawa prywatnego. Prawo rodzinne i opiekuńcze, red. T. Smyczyński, Warszawa 2009, s. 118]

***

Na prośbę Autora tłumaczenie powyższego artykułu zostanie zamieszczone w następnym numerze [informacja redaktor naczelny Piotr Telusiewicz]

Projekt ustawy o uzgodnieniu płci – prawnicza pomyłka Ruchu Palikota. Część IV

W ostatniej już części przedmiotowego cyklu warto odnieść się jeszcze do propozycji dwóch istotnych zmian ustawowych. Pierwsza z nich dotyczy zmian ustawy z dnia 29 września 1986 roku – Prawo o aktach stanu cywilnego. Proponuje się (patrz art. 14 projektu ustawy), aby na podstawie prawomocnego postanowienia sądu o uzgodnieniu płci sporządzać nowy akt urodzenia osoby, której postanowienie dotyczy, przy czym w akcie tym należałoby wpisywać zmienione imię i nazwisko oraz płeć zgodnie z postanowieniem sądu. Po sporządzeniu nowego aktu urodzenia na podstawie prawomocnego postanowienia sądu o uzgodnieniu płci do dotychczasowego aktu urodzenia wpisywana byłaby wzmianka dodatkowa. Proponuje się jednocześnie, aby dotychczasowy akt urodzenia tej osoby nie podlegał ujawnieniu z wyjątkiem sytuacji określonych w ustawie. Wśród tych wyjątków przewidziano następujące: możliwość wydania z dotychczasowego aktu urodzenia tylko odpisu zupełnego na wniosek osoby, której wydano nowy akt urodzenia dla celu potwierdzenia jej tożsamości oraz jej dzieci urodzonych przed uprawomocnieniem się postanowienia sądu o uzgodnieniu płci dla celu potwierdzenia ich pochodzenia; możliwość wydania odpisów z dotychczasowego aktu urodzenia na żądanie sądu w związku ze sprawą, w której sąd uzna to za konieczne; możliwość żądania przez dziecko urodzone przed uprawomocnieniem się postanowienia o uzgodnieniu płci swojego rodzica udostępnienia księgi stanu cywilnego w części dotyczącej dotychczasowego aktu urodzenia tej osoby, jeżeli wymagają tego ważne względy społeczne. Ponadto przewiduje się także określone rozwiązanie dla dotychczasowych orzeczeń wydawanych w związku z faktyczną zmianą płci przez określone osoby. W przywoływanym art. 14 projektu ustawy wskazano, że postanowienie sądu wydane w postępowaniu o ustalenie płci w trybie art. 189 ustawy z dnia 17 listopada 1964 roku - Kodeks postępowania cywilnego lub w postępowaniu o sprostowanie aktu stanu cywilnego w trybie art. 31 ustawy z dnia 29 września 1986 roku – Prawo o aktach stanu cywilnego przed wejściem w życie ustawy o korekcie płci metrykalnej jest podstawą wydania nowego aktu urodzenia osoby, której to postanowienie dotyczy.

Druga zmiana ma dotyczyć ustawy z dnia 17 października 2008 roku o zmianie imienia i nazwiska. Proponuje się (patrz art. 15 projektu ustawy), aby w art. 4 tejże ustawy wśród ważnych powodów zmiany imienia i nazwiska wskazać zmianę na imię albo imiona oraz nazwisko zgodne z płcią określoną wskutek prawomocnego postanowienia sądu o uzgodnieniu płci. Ponadto proponuje się, aby decyzję o zmianie imienia lub nazwiska wydawał kierownik urzędu stanu cywilnego właściwy ze względu na miejsce sporządzenia nowego aktu urodzenia, na podstawie prawomocnego postanowienia sądu o uzgodnieniu płci na wniosek osoby, której to postanowienie dotyczy.

Podsumowując całość rozważań, zawartych we wszystkich częściach, należy wskazać na kilka charakterystycznych mankamentów projektu ustawy. Przede wszystkim projektodawcy proponują wprowadzenie do polskiego porządku prawnego definicji ustawowej tożsamości płciowej. Jest to pojęcie nieostre z prawniczego punktu widzenia, trudne do udowodnienia. Może to powodować, że dana osoba w różnych sytuacjach i na różnych etapach swojego życia, inaczej będzie odczuwała swoją tożsamość płciową, chcąc wiązać z tym jednocześnie określone skutki prawne. Prowadzić to może do niebezpiecznego zjawiska kilkukrotnego wszczynania postępowania o uzgodnienie płci. Projektodawcy bowiem nie wskazali na jednorazową możliwość zmiany płci. Zaprojektowane przepisy zdecydowanie przemawiają za możliwością wielokrotnego uzgodnienia płci. Niewątpliwym mankamentem ustawy jest także kwestia życzeniowego katalogu skutków prawnych uzgodnienia płci. Zdecydowanie należy sprzeciwić się proponowanemu brakowi naruszenia dotychczasowych stosunków z osobami trzecimi i członkami rodziny. Istotne wątpliwości budzi kwestia utrzymania określonych praw osobistych i rzeczowych przez osobę, która uzgodniła płeć. Przywołane wątpliwości oraz całość dotychczasowych rozważań kolejny już raz kierują ku pogłębieniu badań nad problemem wyrażonym w pytaniu: czy po uzgodnieniu płci mamy do czynienia z tą samą osobą czy już nie?

A bill on setting right gender entry in the official register – a legal blunder of the Palikot Movement. Part. IV

In the last part of the paper another two proposed amendments deserve consideration. The first one concerns amendments to the Act of 29th September 1986 on Official Records. It is proposed (see article 14 of the Bill) that on the basis of a final decision of the Court on setting right a petitioner's gender a new Birth Certificate should be issued in which the petitioner's altered name, surname and gender would be entered. After issuance of a new birth certificate (on the basis of a Court's final decision on setting right a petitioner's gender), the original birth certificate would be supplemented by an additional entry. It is proposed that the original birth certificate would not be disclosed subject to exceptions specified in the Act. The exceptions include the following: - a possibility of issuing a complete certified copy of the original birth certificate for the petitioner who has received the new birth certificate to confirm her/his identity and her/his children's identity born prior to the Court's decision on setting right gender to confirm their descent, - a possibility of issuing certified copies of the original birth certificate on a court's demand in connection with a pending case, - a possibility of a child born prior to the Court decision on setting right her/his parent's gender demanding access to the records (the original Birth Certificate of the person) as long as valid public reasons support such a demand. Moreover, there is a new proposal dealing with Court decisions issued hitherto connected with gender change. The above mentioned article 14 of the Bill stipulates that a court's decision issued as a result of the proceedings on gender determination (article 189 of the Act of 17th November 1964 - Civil Proceedings Code) or as a result of the proceedings on rectification of Official Records (article 31 of the Act of 29th September 1986 – Act on Official Records) before the Act on gender rectification enters into force, should be ground for issuing a new birth certificate of the person whom the decision concerns.

The second amendment concerns the Act of 17th October 2008 on name and surname change. It is proposed (see article 15 of the Bil) that article 4 of the Act include among valid reasons for a name or a surname change a change due to a court's decision on setting right a petitioner's gender. It is also put forward that a decision on a name/surname change be passed by the Registrar competent in the area where the new birth certificate is issued, on the basis of a final court's decision on setting right gender, on the motion of the petitioner.

Summarising considerations presented in all parts of the paper a few drawbacks of the Bill need to be highlighted. First of all, the authors of the Bill attempt to introduce into the Polish legal system a legal definition of gender identity. The term is hard to define or prove from a legal point of view. It may cause that a person could feel his/her gender identity inconsistently in different situations or stages of life and thus initiate the proceedings on setting right gender several times. The authors of the project do not stipulate that a person's gender may be set right once only and the proposed provisions allow the procedure to be completed many times. Another fault of the project is the wishful nature of the list of legal effects of setting right one's gender. The proposed continuity of former relations with third parties and members of family as well as personal and property rights of a person who has set her/his gender right raise strong objections. The above specified doubts and presented analysis bring into the focus the question whether the petitioner who has her/his gender right remains the same person.

Wsparcie finansowe młodych rodzin w nabywaniu własnego mieszkania. Część I

16 kwietnia 2013 roku został skierowany do I czytania w komisjach sejmowych, Poselski projekt ustawy o wsparciu finansowym młodych rodzin w nabywaniu własnego mieszkania. Druk projektu został opatrzonym numerem 1276. Upoważnionym do reprezentowania wnioskodawców projektu, został Wiceprzewodniczący Klubu Parlamentarnej Solidarnej Polski, poseł Tomasz Górski.

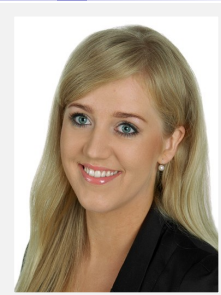
Projekt dotyczy przedłużenia na czas nieoznaczony funkcjonowania programu „Rodzina na swoim”, który obowiązywał na podstawie ustawy z dnia 8 września 2006 roku o finansowym wsparciu rodzin w nabywaniu własnego mieszkania (Dz. U. z 2006 Nr 183, poz. 1354 ze zm.) a który zakończył się w 2012 roku.

Zgodnie z art. 1 niniejszego projektu ustawy, przedmiotem regulacji są *zasady stosowania dopłat do oprocentowania kredytów udzielanych na zakup lokalu mieszkalnego, budowę i zakup domu jednorodzinnego albo wniesienie wkładu budowlanego do spółdzielni mieszkaniowej*. Następnie, przedstawiono zasady stosowania dopłat, wskazując na liczne ograniczenia. Na uwagę zasługuje fakt, iż zgodnie z projektem ustawy, udzielenie dopłat będzie możliwe, jeśli powierzchnia użytkowa wskazanych w art. 5 niniejszego projektu, obiektów w przypadku domu jednorodzinnego nie przekroczy 140 m². Podobne ograniczenie zastosowano w stosunku do lokalu mieszkalnego – 75 m² i 50 m² – jednak niezrozumiałe jest dokonane rozróżnienie w art. 5 ust 1 pkt 2b, na co zwrócono także uwagę w stanowisku przedstawionym przez Narodowy Bank Polski (02.04.2013 DP-IV-MJ-024-198/13). We wskazanej opinii Narodowego Banku Polskiego, podkreślono także, iż pomimo zawężenia kręgu potencjalnych beneficjentów tylko do młodych małżeństw, koszt funkcjonowania proponowanego programu może być wyższy, niż w przypadku programu „Rodzina na swoim”. Przedstawione uwagi, skutkowały wystawieniem negatywnej opinii proponowanego projektu przez Narodowy Bank Polski.

W tym miejscu odnieść się należy do Opinii Krajowej Izby Gospodarczej (22.03.2013 r, MB/14/2013) na temat omawianego projektu, w której jednoznacznie wskazano, iż skutkiem obciążenia budżetu państwa kwotą w wysokości 5 miliardów złotych, będzie ograniczenie wsparcia w zakresie tworzenia lokali socjalnych, mieszkań chronionych, noclegowni i domów dla bezdomnych, czego nie wskazano w zakresie przewidywanych skutków społecznych wejścia w życie ustawy.

Wśród innych ograniczeń, które są przedmiotem niniejszego projektu, należy wskazać, iż zgodnie z art. 5 ust. 1 pkt 1c istnieje konieczność, zasiedlania po raz pierwszy lokalu mieszkalnego lub domu jednorodzinnego. Ponadto istotnym ograniczeniem jest cenzus wieku, bowiem po ukończeniu czterdziestego roku życia, przez któregokolwiek z małżonków, nie będzie możliwe ubieganie się o stosowanie dopłat. Na uwagę zasługuje także art. 5 ust. 1 pkt 3, zgodnie z którym *„Cena zakupu lokalu mieszkalnego lub domu jednorodzinnego, cena zakupu spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu, wkład budowlany, koszt budowy domu jednorodzinnego, koszt przeprowadzenia robót budowlanych dotyczących budynku mieszkalnego albo budynku lub lokalu o innym przeznaczeniu w celu uzyskania lokalu mieszkalnego stanowiącego odrębną nieruchomość lub domu jednorodzinnego, na który został udzielony kredyt preferencyjny, nie przekracza kwoty stanowiącej iloczyn powierzchni użytkowej lokalu mieszkalnego lub domu jednorodzinnego i średniego wskaźnika przeliczeniowego kosztu odtworzenia 1 m² powierzchni użytkowej budynków mieszkalnych”*.

Wskazane wyżej czynniki, a zaznaczyć należy iż wymieniono jedynie wybrane, stanowią istotne ograniczenia udzielanych dopłat. Szczególna analiza niniejszego projektu, jego ocena, także w odniesieniu do poprzednio obowiązującego „Rodzina na swoim” będzie przedmiotem II części.

The financial support of young families in buying their own homes. Part I

On April 16, 2013 MPs draft law on the financial support of young families in buying their own homes was sent to the first reading of the parliamentary commissions. Printed project has been bearing the number 1276. Vice-President of the Parliamentary Club of Polish Solidarity, Mr Tomasz Górski has been authorized to represent the applicant of the project.

The project involves the extension of the program "Family on its own" for an indefinite period, which was in force under the Act of 8 September 2006 on the financial support to families purchasing their own homes (Journal of Laws of 2006 No. 183, item. 1354, as amended.) and which ended in 2012.

According to the Art. 1 of the draft law, the subject of regulation are rules for interest rate subsidies for loans for the purchase of a dwelling, the construction and purchase of single-family home or building contribution to a housing cooperative. Then, there were presented the principles of the use of subsidies, pointing to a number of limitations. It is worth noting that, according to the bill, the provision of subsidies will be possible if the floor area indicated in Art. 5 of this project will not exceed 140 m² in the case of a single family house. Similar restriction was applied in relation to residential premises - 75 m² and 50 m² - but it is incomprehensible that the distinction made in the art. 5, paragraph 1, point 2b, which drew attention to the standpoint presented by the Polish National Bank (02.04.2013 DP-IV-MJ-024-198/13). In the indicated Polish National Bank's opinion it was also stressed that despite narrowing the circle of potential beneficiaries only to young couples, the cost of operation of the proposed program may be higher than in the case of the "Family on its own". The presented comments caused giving a negative opinion to the project proposed by the Polish National Bank.

At this point, there should be made a reference to the opinion of the Polish Chamber of Commerce (22.03.2013 r, MB/14/2013) on this project, which clearly indicates that the effect of the load of the state budget in the amount of 5 billion zlotys, will be reduction of support for development of social housing, sheltered housing, dosshouses and houses for the homeless, which is not mentioned in the expected social consequences of the Act's entry into force.

Among other restrictions, which are the subject of this project, it should be noted that according to Art. 5 paragraph 1 point 1c there is a necessity of settling the dwelling or single-family home for the first time. Another important limitation is the age census. Since the completion of forty years by any of spouses, they will not be able to apply for a supplement. The Art. 5 paragraph 1 point 3 is noteworthy. According to which *"The price of a purchase of a dwelling or single-family home, the price of a purchase of the cooperative ownership rights to the premises, the contribution of construction work, cost of building a single-family house, the cost of construction work on a residential building or a simple building or premises, or for other purposes in order to obtain a dwelling constitutes for a separate property or a single family house, which has been granted preferential loan, shall not exceed the amount equal to the product of a usable dwelling or single-family house and the average replacement cost of the conversion factor 1 m² of floor area of residential buildings"*.

The factors mentioned above, and it should be noted that there were mentioned only selected and important factors, are significant limitations to the provided subsidies. A specific analysis of this project, its evaluation, including a relation to the previously existing "Family's Own" will be the subject of the second part of the publication.

Zakaz stałego zatrudniania dzieci do lat 16 – uregulowania prawne

W Konstytucji RP z dnia 2 kwietnia 1997 r. w art. 65 ust. 3 uregulowano zakaz stałego zatrudniania dzieci do lat 16 [Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.]. Ma on charakter bezwzględny, jednakże dopuszcza pewne wyjątki, w związku z którymi Ustawa zasadnicza odnośnie formy i charakteru dopuszczalnego zatrudnienia odsyła do ustawy.

Art. 190 § 1 Kodeksu pracy stanowi, że „młodocianym w rozumieniu kodeksu jest osoba, która ukończyła 16 lat, a nie przekroczyła 18 lat” [Dz. U. z 1974 r. Nr 24, poz. 141 z późn. zm.]. Ponadto w § 2 został potwierdzony konstytucyjny zakaz zatrudniania osoby, która nie ukończyła 16 lat. Zaznaczyć należy, że od dnia 1 września 2018 r. wskazany artykuł zostanie zmieniony w ten sposób, że uzyska następujące brzmienie: „§ 1. Młodocianym w rozumieniu kodeksu jest osoba, która ukończyła 15 lat, a nie przekroczyła 18 lat; § 2. Zabronione jest zatrudnianie osoby, która nie ukończyła 15 lat”. Zmiana ta została dokonana na podstawie ustawy z dnia 19 marca 2009 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw [Dz. U. z 2009 r. Nr 56, poz. 458]. Powyższa nowelizacja wynika z faktu, że w roku 2018 na rynku pracy znajdują się pierwsi absolwenci gimnazjum, którzy zaczęli realizować obowiązek szkolny w wieku sześciu lat.

Na podstawie art. 191 § 5 Minister Pracy i Polityki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Edukacji Narodowej może na mocy rozporządzenia określić przypadki, w których wyjątkowo dopuszczalne jest zatrudnianie młodocianych, którzy nie ukończyli gimnazjum, zatrudnianie osób niemających 16 lat, które ukończyły gimnazjum i osób niemających 16 lat, które nie ukończyły gimnazjum. Problematyczna może okazać się kwestia uznania czy umowa o pracę zawarta wbrew zakazowi znajdującego się w art. 190 § 2 Kodeksu pracy jest ważna? Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 22 listopada 1979 r. [III PZ 7/79, OSN 1980/4/83] orzekł, że granica wieku jest także warunkiem, od którego prawo uzależnia możliwość uzyskania przymiotu pracownika. Jednakże jak słusznie stwierdził SN w uchwale siedmiu sędziów z dnia 26 stycznia 1982 r. [V PZP 8/81, OSNCP 1982, nr 7, poz. 94] w sytuacji zatrudnienia osoby poniżej 16 roku życia, na pracodawcy ciąży obowiązek natychmiastowego wypowiedzenia takiego stosunku pracy z jednoczesnym odsunięciem od pracy w okresie wypowiedzenia. Za okres tego wypowiedzenia małoletniemu przysługuje wynagrodzenie za pracę, podlegające ochronie przewidzianej w przepisach prawa pracy. Rzeczywisty okres zatrudnienia małoletniego powinien być wliczony do stażu pracy dającego uprawnienia do nagrody jubileuszowej, dodatku stażowego, wymiaru urlopu wypoczynkowego, a także świadczeń z ubezpieczenia społecznego. W związku z powyższym w zakresie uprawnień pracowniczych powinien on być traktowany jako skutecznie zatrudniony pracownik.

Zatem jak w przypadku zakazu zatrudniania dzieci do lat 16 występują one w filmach czy reklamach albo podpisują kontrakty z klubami sportowymi? Jest to przecież forma pracy, gdyż w ramach swojej działalności otrzymują wynagrodzenie. Odpowiedź znajduje się w art. 304⁵ Kodeksu pracy stanowiący, że wykonywanie pracy albo innych zajęć zarobkowych przez dziecko do ukończenia przez nie 16 roku życia jest dozwolone jedynie na rzecz podmiotu prowadzącego działalność kulturalną, artystyczną, sportową lub reklamową. Wymagana jest w takim przypadku zgoda przedstawiciela ustawowego lub opiekuna dziecka oraz zezwolenia właściwego inspektora pracy. Jednakże może on odmówić wydania zezwolenia w przypadku, gdy wykonywana praca czy inne zajęcia zarobkowe mogą spowodować zagrożenie dla życia, zdrowia i rozwoju psychofizycznego dziecka albo zagraża wypełnianiu obowiązku szkolnego przez dziecko. Postępowanie w sprawie wydania zezwolenia jest dość sformalizowane. Wymagane je załączenie do wniosku pisemnej zgody przedstawiciela ustawowego lub opiekuna na wykonywanie przez dziecko pracy lub innych zajęć zarobkowych, opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej, orzeczenia lekarza, a jeżeli dziecko podlega obowiązkowi szkolnemu to opinię dyrektora szkoły. Pamiętać należy, że mając na uwadze dobro dziecka zezwolenie może zostać cofnięte na wniosek przedstawiciela ustawowego lub opiekuna dziecka albo z urzędu przez właściwego inspektora pracy, jeżeli stwierdzi on, że warunki pracy dziecka nie odpowiadają warunkom określonym w wydanym zezwoleniu.

Ban of permanent employment of children under 16 years old - legal regulations

In the Constitution of the Republic of Poland on 2nd April 1997 in the article 65 sec. 3 regulated the permanent employment of children under 16 years of age shall be forbidden [Journal of Laws 1997, No. 78, item 483 with further amendments]. It has strict and mandatory nature, but allows some exceptions, relation to which the Constitution concerning the form and nature acceptable employment sends to the act.

Article 190 par. 1 of the Labour Code provides “For the purposes of the Code, a young person is a person who has reached the age of 16, but is not yet 18” [Journal of Laws 1974, No. 24, item 141 with further amendments]. Furthermore in par. 2 was confirmed constitutional ban employment of persons under the age of 16. It should be noted that as of 1 September 2018 this article will be amended thereby that is obtained by the following: “par. 1. For the purposes of the Code, a young person is a person who has reached the age of 15, but is not yet 18; par. 2. Young people who have not yet reached the age of 15 cannot be employed”. This amendment has been made on the basis of the act on 19 March 2009 amending the act of education system and amending some other acts [Journal of Laws 2009, No. 56, item 458]. This amendment results from the fact that in 2018 in the labor market will be the first basic secondary school graduates, who started compulsory school at the age of six years.

Based on article 191 par. 5 the Minister of Labour and Social Policy, in co-operation with the Minister of National Education, may determine, in an executive regulation, exceptional cases in which it is possible to employ a young person who has not completed basic secondary school, a young person who has not yet reached the age of 16 and who has completed basic secondary school and a young person who has not yet reached the age of 16 and who has not completed basic secondary school. Problematic may be a matter of recognition whether the employment contract contrary to the prohibition contained in article 190 par. 2 of the Labour Code is valid? Supreme Court in decision on 22 November 1979 [III PZ 7/79, OSN 1980/4/83] ruled the age limit is also condition of the possibility of obtain the right of worker. However, as rightly said Supreme Court in the resolution of seven Supreme Court judges on 26 January 1982 [V PZP 8/81, OSNCP 1982, No. 7, item 94] in situation employment young people under 16 years old, employer should immediately terminate the contract with while withdraw from work. For the period of terminate the contract for young people is entitled to pay for work according to the Labour Code. The actual period of employment young people should be counted in length of service giving entitlement to receive the jubilee award, internship allowance, vacation leave and social insurance of benefits. Therefore the rights of employees should be treated as successfully employed worker.

What is in case ban of employment of young people under the age of 16 they appear in movies or advertisements or sign contracts with sports club? It is a form a work because they receive remuneration. The answer is in article 304⁵ Labour Code, where the work or other paid jobs may only be performed by a child under the age of 16 for the benefit of an entity conducting cultural, artistic, sporting or advertising activity, and only with the prior consent of a statutory representative or a custodian of this child, as well as permission from the relevant labour inspector. However the relevant labour inspector refuses permission if the performance of work or other paid job when will endanger life, health or psychophysical development of the child or constitutes a threat to the child performing school duties. This procedure is quite formal.

Application for a permit should include the written consent from a statutory representative or a custodian of the child concerning the work or other paid job performed by the child, the opinion of a psychological-and-pedagogical consultancy, a medical certificate and if the child has a duty to attend school, the opinion of the director of the school. It should be remember for the good of child at any time it is possible to withdraw the permission at the request of a statutory representative of the child or the child’s custodian or ex officio by the relevant labour inspector if he determines that the conditions of the work of the child do not correspond to the conditions specified in the issued permission.

Świadczenie pielęgnacyjne równe płacy minimalnej?

Zgodnie z ustawą z dnia 7 grudnia 2012 r. o zmianie ustawy o świadczeniach rodzinnych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2012 r. poz. 1548) warunkiem przysługiwania świadczenia pielęgnacyjnego jest niepodejmowanie lub rezygnacja z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności albo orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji.

Niepełnosprawne dziecko wymaga leczenia (często długotrwałego), troskliwej opieki, rehabilitacji i specjalnych zabiegów wychowawczych, zatem wydatki takiej rodziny mogą być znacznie wyższe od innych rodzin. A rezygnacja z zatrudnienia, wiąże się z utratą wynagrodzenia, co nie rzadko skutkuje pogorszeniem sytuacji ekonomicznej i bytowej całej rodziny. W związku z tym istotne jest działanie państwa, które powinno wspierać rodziny opiekujące się osobami niepełnosprawnymi.

Do tej pory, opiekunowie niepełnosprawnych dzieci – osoby pobierające świadczenie pielęgnacyjne, otrzymywali świadczenie pielęgnacyjne w wysokości 520 zł miesięcznie. Jednocześnie za każdy miesiąc od 1 stycznia 2013 r. do 30 czerwca 2013 r. przysługuje dodatek do świadczenia pielęgnacyjnego, w wysokości 100 zł. Od lipca br. tenże dodatek w wysokości 100 zł nie będzie wypłacany, ale o tę kwotę zostanie powiększone podstawowe świadczenie pielęgnacyjne, które wyniesie w sumie 620 zł.

Dnia 1 kwietnia 2013 r. weszło w życie rozporządzenie z dnia 26 marca 2013 r. w sprawie szczegółowych warunków realizacji rządowego programu wspierania osób uprawnionych do świadczenia pielęgnacyjnego (Dz. U. z 2013 r. poz. 413). Rozporządzenie przewiduje, że osoby mające w kwietniu, maju, czerwcu, lipcu, sierpniu, wrześniu, październiku, listopadzie lub grudniu 2013 r. ustalone prawo do świadczenia pielęgnacyjnego - otrzymają dodatkową pomoc w wysokości 200 zł miesięcznie. Opierając się o owe rozporządzenie, opiekunowie niepełnosprawnych dzieci będą otrzymywać łącznie 820 zł.

Zgodnie z § 4 rozporządzenia, postępowanie w sprawie ustalenia prawa do pomocy będzie wszczynane z urzędu, czyli zainteresowani nie będą musieli składać dodatkowych wniosków. Istotny jest również fakt, iż owa pomoc przyznawana będzie niezależnie od dochodu i bez konieczności przeprowadzania rodzinnego wywiadu środowiskowego. Pomoc ta będzie realizowana przez organ właściwy, w terminie wypłaty świadczenia pielęgnacyjnego.

To jednak nie koniec zmian. Jak zapowiedział Premier Donald Tusk i Minister Pracy i Polityki Społecznej Władysław Kosiniak - Kamysz, na specjalnie zwołanej konferencji w marcu br., rząd docelowo planuje zwiększenie świadczenia do wysokości minimalnego wynagrodzenia. Premier podkreślił, że rząd chce wypracować system, który od 2014 roku będzie stopniowo zwiększać świadczenia tak, by w ciągu pięciu lat osiągnąć pułap płacy minimalnej. Jednak na dzień dzisiejszy pomoc w wysokości 200 zł nie oznacza stałego wzrostu kwoty świadczenia pielęgnacyjnego, a jedynie czasowe dodanie do świadczenia pielęgnacyjnego wynikającej z rządowego programu pomocowego.

Zrównanie przysługującej rodzicom pomocy w formie świadczenia pielęgnacyjnego do minimalnej pensji należałoby uznać za stosowne oraz należne tymże opiekunom niepełnosprawnych dzieci. Powyższe rozporządzenie oraz wzrost świadczenia do poziomu minimalnego wynagrodzenia może okazać się „pomocną dłoń” dla wielu rodzin, często znajdujących się w trudnej sytuacji bytowej.

Jednak warto zaznaczyć, iż tempo ich wprowadzania powinno być dużo szybsze. Ta forma pomocy powinna być rodzajem rekompensaty wynagrodzenia należnego rodzicowi, który ze względu na konieczność stałej opieki nad dzieckiem był zmuszony zrezygnować z zatrudnienia.

Attendance allowance equal to minimum wage?

According to the Act of 7 December 2012 introducing changes to Family Benefits Act as well as some other acts (Dz. U. [Journal of Laws] of 2012, item 1548) a person is entitled to the attendance allowance on the condition of resigning from or not taking up employment or any form of gainful work in order to nurse a person with the documented case of severe physical disability or a physical disability with the recommendation of permanent or long-term nursing or aid from another individual caused by limited ability of independent existence as well as the requirement of constant aid of the legal guardian in

the process of recovery, rehabilitation and education of a child.

A child with a physical disability requires treatment (in many cases long-term), proper nursing, rehabilitation and particular raising actions which can cause the spendings to be much higher in comparison with other families. In addition, resigning from employment leads to the lack of income, a fact that usually results in decreasing of economical and existentional of the family. This is the reason the Government should support families nursing disabled people.

Until recently, the caretakers of disabled children entitled to attendance benefit were given 520 PLN of allowance on a monthly basis. From 1st of January, 2013 to 30th of June, 2013, 100 PLN of additional benefit has been given to the families. Starting from January, the additional benefit will not be paid separately, but included in the base allowance which will be increased to 620 PLN.

On 1st of April, 2013, the regulation of 26th of March 2013 on detailed conditions of the governmental programme of supporting people entitled to the attendance allowance (Dz. U. [Journal of Laws] of 2013, item 413) entered into force. The regulation states that any person who has been entitled to the attendance allowance on April, May, June, July, August, September, October, November or December of 2012 will be granted additional 200 PLN of benefit. According to the regulation, the guardians of disabled children will be given 820 PLN in total.

According to § 4 of the regulation, the legal action required to determine the entities entitled to the benefit will be undertaken ex officio so there would be no need for additional application forms to be submitted. Also important is the fact that the allowance will be granted regardless of the family income and there will be no need for community interview to be conducted. The aid will be provided by competent state authority along with the attendance allowance.

There are more changes though. During a press conference in March 2013 Prime Minister Donald Tusk and Minister of Work and Pensions Władysław Kosiniak – Kamysz announced the governmental plan which is supposed to result in increasing the allowance to match the minimum wage. The Prime Minister stressed the need for a system of gradual increase of the attendance benefit in such a way that it would become equal to minimum wage in 5 years starting from 2014. However, the current 200 PLN does not mean a permanent increase of the attendance allowance, but should be treated as a temporal allowance bonus resulting from the governmental aid programme.

Matching the allowance the parents are entitled to with the minimal wage seems proper and the parents and legal guardians of disabled children should be entitled to be given the benefit. The regulation mentioned above as well as the increase in attendance allowance up to the minimum wage could become a „helping hand” to many families whose situation is very often difficult.

However, it is worth mentioning that the pace of the increase should be much higher. Such aid should become a form of compensation to a parent that was forced to resign from his or her current employment in order to be able to nurse the disabled child on a constant basis.

Zespół ds. bezpieczeństwa dzieci w cyberprzestrzeni przy Rzeczniku Praw Dziecka

Zagadnienie bezpieczeństwa dzieci w Internecie jest przedmiotem zainteresowania różnych podmiotów. Nieistniejące już Ministerstwo Infrastruktury (którego kompetencje przejął jesienią 2011 r. Ministerstwo Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej oraz Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji) wydało w 2009 r. ulotkę *Bezpieczeństwo dzieci w cyberprzestrzeni*. Urzędnicy zwracali uwagę na nowe zjawiska zagrażające dzieciom w sieci, m.in. grooming – uwodzenie dzieci przez osoby dorosłe, często pedofilów; cyberprzemoc lub cyberbullying polegający na publikacji materiałów zawierających obraźliwe treści wobec osób często nieświadomych, że takie treści na ich temat są umieszczone w sieci; wysyłanie spamu, który nierzadko służy do budowania nielegalnych baz teleadresowych; czy phishing, który polega na próbie kradzieży wrażliwych danych, np. poprzez wysyłanie do użytkowników wiadomości, zbliżonych pod względem treści, do tych, które przesyła zaufany podmiot, np. bank. Obecnie funkcjonujące Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji również podejmuje działania przeciwdziałające przestępczości cybernetycznej. Ministerstwo, wraz z Agencją Bezpieczeństwa Wewnętrznego opracowało projekt dokumentu *Polityka ochrony cyberprzestrzeni Rzeczypospolitej Polskiej*, zgodnie z którym planuje się m.in. przeprowadzenie kampanii społecznej o charakterze edukacyjno – prewencyjnym. Zakłada się, że kampania ma mieć charakter powszechny i długofalowy. Jest skierowana do dzieci, młodzieży, rodziców oraz nauczycieli. Bezpieczeństwo dzieci jest szczególnie bliskie Rzecznikowi Praw Dziecka. Zarządzeniem nr 23 z dnia 31 lipca 2012 roku, Marek Michałak powołał społeczny zespół ds. bezpieczeństwa dzieci w cyberprzestrzeni. W jego skład weszli: prof. dr hab. Tanaś, prof. dr hab. Józef Bednarek, dr Anna Andrzejewska, dr Marek Cendrowski, Dorota Zawadzka, Jakub Śpiewak, Mirosława Kątna, dr Dominika Urbańska-Galanciak, Adam Wroński, Rafał Chomicz, Jacek Zyśko. Na pierwszym spotkaniu, jak czytamy na stronie internetowej Rzecznika, określono kierunki działań oraz grupę docelową odbiorców [zob. www.brpd.gov.pl dostęp na dzień 5 maja 2013]. 27 sierpnia 2012 roku odbyło się drugie spotkanie, w ramach którego zaprezentowane zostały wyniki badań dotyczących problemów funkcjonowania dzieci i młodzieży w cyberprzestrzeni, a także poziomu świadomości rodziców i nauczycieli niebezpieczeństw wynikających

z niekontrolowanego dostępu dzieci do Internetu oraz ich własnych umiejętności poruszania się w cyberprzestrzeni i gotowości podnoszenia kompetencji w tym zakresie. Ponadto, na tym spotkaniu Rzecznik Praw Dziecka powołał na funkcję Przewodniczącego Zespołu prof. dra hab. Macieja Tanasia, a na Zastępcę - prof. dra hab. Józefa Bednarka. Na spotkaniu zostały przedstawione przez dr Dominikę Urbańską-Galanciak materiały informacyjne o *Ogólnoeuropejskim systemie klasyfikacji gier* (Pan European Game Information, PEGI)[www.brpd.gov.pl dostęp na dzień 5 maja 2013]. 18 kwietnia 2013 roku odbyło się trzecie posiedzenie tego Zespołu. Na spotkaniu przedstawiono postulat zorganizowania dla nauczycieli specjalistycznych szkoleń nt. korzystania z mediów, wprowadzenia nowego przedmiotu nauczania: „Edukacja medialna” oraz poruszono kwestie związane z dostępem młodzieży do pornografii w cyberprzestrzeni. Komisja przeprowadziła także dyskusję nad źródłami i skutkami zjawiska zwanego „eurosieroctwem”, a także nad możliwymi rozwiązaniami łagodzącymi konsekwencje dotyczące dzieci, których rodzice migrują zarobkowo. [www.brpd.gov.pl dostęp na dzień 5 maja 2013]. Rzecznik Praw Dziecka jest także adresatem *Rządowego Programu Ochrony Cyberprzestrzeni Rzeczypospolitej Polskiej na lata 2011-2016*, który to za cel postawił zwiększenie zdolności do zapobiegania i zwalczania zagrożeń ze strony cyberprzestrzeni [*Rządowy Program...* s. 5]. Pozostaje mieć nadzieję, że powołany przez Rzecznika Zespół przyczyni się do jeszcze lepszej ochrony dzieci w cyberprzestrzeni, poprzez lobbowanie na rzecz zmiany przepisów prawa, podejmowania działań prewencyjnych, czy nawet przeprowadzania konferencji naukowych poszerzających świadomość społeczeństwa nt. zagrożeń w sieci.

Social Team For The Safety Of Children In Cyberspace The Ombudsman for Children

The issue of child safety on the Internet is of interest to different persons. Defunct Ministry of Infrastructure (whose competencies have taken over the autumn of 2011, the Ministry of Transport, Construction and Maritime Economy and the Ministry of Administration and Digitization) issued in 2009 a leaflet *Safety of Children in cyberspace*. Officials pointed to the new appearances that threaten children in the network, including grooming – seduction of children by adults, often child molesters; cyberbullying involving the publication of materials containing offensive content against people often unaware that the content on them are placed in the network; to send spam, which is often used to build illegal contact databases; phishing, which involves an attempt to steal sensitive data, such as sending messages to users, similar in content to those that send a trusted entity, for example a bank. The Ministry of Administration and Digitization is also taking action to combat cybercrime. The Ministry, together with the Internal Security Agency has developed a project document *Cyber security policy of the Republic of Poland*, according to which it is planned to include social campaigns of educational and prevention. It is assumed that the campaign is to be a widespread and long-term. It is aimed at children, young people, parents and teachers. Child safety is particularly close to the Ombudsman for Children. Order No. 23 of 31 July 2012, Marek Michalak called Social Team For The Safety Of Children In Cyberspace. Its members were: prof. Tanaś, prof. Józef Bednarek, Dr. Anna Andrzejewska, Dr. Marek Cendrowski, Dorota Zawadzka, Jakub Śpiewak, Mirosława Kaźna, Dr. Dominika Urbańska-Galanciak, Adam Wroński, Rafał Chomicz, Jacek Zyśko. At the first meeting, as we read on the website of the Ombudsman, The Social Team circumscribed the directions for activities and target group [www.brpd.gov.pl access on day 5 May 2013]. August 27, 2012, in the second meeting, in which are presented the results of studies on the problems of the functioning of children and young people in cyberspace, as well as the level of awareness among parents and teachers of the dangers of uncontrolled children's access to the Internet and their own skills in cyberspace and willingness to improve their competences in this field. Also, at this meeting, the Ombudsman for Children has called on the Chairpreson of the Social Team prof. Maciej Tanaś, and the Vice - prof. Józef Bednarek. At the meeting were presented by Dr. Dominika Urbańska-Galanciak information materials on the *Pan European Game Information (PEGI)* [www.brpd.gov.pl access on day 5 May 2013]. April 18, 2013 was held the third meeting of the Social Team. The meeting presented the demand to organize specialized training for teachers on how to use the media, the introduction of a new subject to teach "Media Education" and addressed issues related to youth access to pornography in cyberspace. The Social Team also held a discussion on the sources and consequences of the phenomenon called "euro-orphanhood", as well as on possible solutions mitigating the consequences affecting children whose parents migrate for a job [www.brpd.gov.pl access on day 5 May 2013]. The Ombudsman for Children is also a recipient of *The Government Protection Program Cyberspace of the Republic of Poland for 2011-2016*, which set the goal of increasing the capacity to prevent and combat threats from cyberspace [*The Government Program ...* page 5]. It is hoped that The Social Team will contribute to even better protect children in cyberspace, by lobbying for changes in the law, to take preventive measures, or even organize conferences expanding public awareness about threats in cyberspace.

***Z problematyki kościelnego
prawa procesowego***

Uprawnienie do zawarcia nowego małżeństwa po orzeczeniu nieważności poprzedniego małżeństwa

Prawodawca kościelny w brzmieniu kanonu 1684 CIC [Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Paulii PP. II promulgatus. AAS 75 (1983) pars II, 1 – 317.] nie użył, tak jak w brzmieniu kanonu 1685 CIC, sformułowania „wyrok wykonalny”, ale określił jego przesłanki. Pierwszą przesłanką jest wydanie wyroku stwierdzającego nieważność małżeństwa. Drugą przesłanką jest potwierdzenie go na stopniu apelacyjnym dekretem lub wyrokiem. W przypadku wyroku zakłada się, że została w nim orzeczona nieważność małżeństwa z tego samego tytułu, co poprzednio, jest to *conformitas formalis*, o czym w artykule 291 § 1 DC [Pontificium Consilium De Legum Textibus. Instructio „Dignitas connubii” servanda a tribunalibus dioecesanis et interdioecesanis in pertractandis causis nullitatis matrimonii (25 I 2005). Communicationes 37 (2005), 11 – 89.] lub, że tytuły są wprawdzie formalnie różne, ale wydane decyzje są równoważne, jest to *conformitas substantialis*, o czym w artykule 291 § 2 DC. Skutkiem wyroku wykonanego w tej materii jest ustąpienie przeszkody węzła, co umożliwia stronom zawarcie nowego małżeństwa, o ile prawo im tego nie zabrania [G. Erlebach. Komentarz do kanonu 1684. W: Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. Red. J. Krukowski. Tom V. Księga VII Procesy. Poznań 2007 s. 358.]. Przyjmuje się więc, że zachodzi stan rzeczy formalnie osądzonej i dlatego można przystąpić do wykonania wyroku. Po podaniu go do wiadomości stronom mogą one zawrzeć nowe małżeństwo, oczywiście zawsze pozostaje możliwość nowego przedstawienia sprawy, jeśli pojawią się nowe i poważne dowody, o czym w kanonie 1644 § 1 CIC. Gdy korzysta się z takiej możliwości, a nie przystąpiono jeszcze do wykonania wyroku, można opóźnić jego wykonanie aż do rozstrzygnięcia nowej propozycji sprawy, o czym w kanonie 1644 § 2 CIC [L. Madero. Komentarz do kanonu 1684. W: Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Red. P. Majer. Kraków 2011 s. 1263 - 1264.].

Strony, jeśli nic nie stoi na przeszkodzie, mogą zawrzeć nowe małżeństwo zaraz (*statim*) po zatwierdzeniu pierwszego wyroku pozytywnego bez obowiązku odczekania 10 dni, w czasie których obrońca węzła mógłby się odwołać do wyższej instancji, jak to miało miejsce w kanonie 1987 CIC/1917 [Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus, Benedicti PP. XV auctoritate promulgatus. AAS 9 (1917) pars II, 3 – 521.]. Nie zawsze jednak obie strony mogą zawrzeć nowe związki, pomimo potwierdzenia wyroku pozytywnego przez trybunał apelacyjny. Wyrok może bowiem zawierać zakaz zawarcia nowego małżeństwa przez stronę, która mogłaby kolejne małżeństwo zawrzeć nieważnie [T. Pawluk. Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Tom IV. Doczesne dobra kościoła, Sankcje w Kościele, Procesy. Olsztyn 1990 s. 325.]. Zatem w pewnych sytuacjach prawo do zawarcia nowego małżeństwa może zostać ograniczone za pomocą klauzuli sędziowskiej dołączonej do wyroku lub dekretu albo za pomocą zakazu ordynariusza miejsca.

Taki zakaz, czyli *vetitum*, uważa się za środek o charakterze administracyjnym, co pozwala nieco wyeliminować jego rzekome przymioty dotkliwości albo karności, które, oczywiście na poziomie czysto emocjonalnym, są czasami przywoływane. Właśnie historyczny początek tejże instytucji jest administracyjny, gdyż została ona wprowadzona w ramach Kurii rzymskiej, a następnie rozprzestrzeniła się błyskawicznie w jurysprudencji lokalnej. Zupełnie nieznaną w CIC/1917 (CIC/17 c. 1987 i 1988), pojawiła się natomiast w artykułach 220, 224 i 225 Instrukcji „Provida Mater” [Instructio servanda a tribunalibus dioecesanis in pertractandis causis de nullitate matrimoniorum „Provida Mater”. AAS 28 (1936), 313 – 361.], w kanonach 495 i 496 Motu proprio „Sollicitudinem nostram” [Pius XII. Motu proprio „Sollicitudinem nostram”. AAS 42 (1950), 5 – 120.] i w artykule VIII § 3 Motu proprio „Cum matrimonialium” [Paulus VI. Motu Proprio „Cum matrimonialium”. AAS 65 (1973), 577 – 581.]. Procedura dołączenia *vetitum* została wprowadzona do orzeczeń nieważności małżeństwa *ex impotentia* oraz *ex simulatione* oraz do orzeczeń niezdolności do wyrażenia ważnej zgody małżeńskiej. Zakaz wprowadzony przez ordynariusza miejsca może mieć charakter czasowy i zakazać zawierania małżeństwa określonym osobom.

Zakaz taki może być ustanowiony prawem partykularnym lub wydany dla poszczególnego przypadku (CIC c. 1077). Może on zostać cofnięty na wniosek strony zainteresowanej tylko wtedy, gdy strona ta zostanie uznana za zdolną do zawarcia małżeństwa [T. Pawluk: Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Tom IV. Doczesne dobra kościoła, Sankcje w Kościele, Procesy. Olsztyn 1990 s. 326.].

Trzeba pamiętać o tym, że CIC/1917 przewidywał tylko jeden rodzaj apelacji przeciw pierwszemu wyrokowi stwierdzającemu nieważność małżeństwa, jako obowiązkową apelację obrońcy węzła, co prowadziło do możliwości wykonania orzeczenia dopiero wtedy, gdy przeciw potwierdzającemu wyrokowi żadne dalsze odwołanie nie było wnoszone. Dlatego kanon 1987 CIC/17 wprowadzał krótki termin 10 dni, którego bieg rozpoczynał się wraz z ogłoszeniem drugiego wyroku i dopiero po jego upływie strony miały prawo do zawarcia nowego małżeństwa [K. Lüdicke. Der Kommentar zum Kanon 1684. In: Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici. Band 5 (cann. 1311 - 1752). Essen 1988 – 2005, 1684/1; por. F. Bączkiewicz, J. Baron, W. Stawinoga. Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa. Tom III. Opole 1958 s. 268 – 270.].

Dlatego też aktualne prawodawstwo w miejsce koniecznej apelacji obrońcy węzła zawartej w CIC/1917 proponuje ponowne badanie sprawy z urzędu. Ponadto, w starym prawie była możliwa dalsza apelacja, która łamała zasadę, iż przeciw podwójnemu zgodnemu wyrokowi żadna apelacja nie jest już dopuszczalna (c. 1902, 1° CIC/1917, c. 1641, 1° CIC), aktualnie w to miejsce wchodzi możliwość ponownego rozpatrzenia sprawy po dwóch zgodnych orzeczeniach według kanonu 1644 CIC, które jednak nie ma wpływu na możliwość wykonania potwierdzonego wyroku stwierdzającego nieważność małżeństwa. Komisja kodyfikacyjna CIC obroniła ten nowy system przeciw zarzutom kardynałów i wyjaśniała przy tym, że dalsza apelacja przy konsekwentnym użyciu normy zostaje zniesiona, a podwójny wyrok stwierdzający nieważność małżeństwa żadnej apelacji więcej nie dopuszcza [K. Lüdicke. Der Kommentar zum Kanon 1684. In: Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici. Band 5 (cann. 1311 - 1752). Essen 1988 – 2005, 1684/1; por. Communicationes XVI (1984) p. 76.]. Sama kwestia *vetitum* została wprowadzona do § 1 kanonu 1684 CIC dopiero w końcowej jego redakcji i dlatego nie można znaleźć motywów tego działania w żadnych protokołach z działań komisji kodyfikacyjnej [K. Lüdicke. Der Kommentar zum Kanon 1684. In: Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici. Band 5 (cann. 1311 - 1752). Essen 1988 – 2005, 1684/1 – 1684/2.]. W redakcji kanonu 1684 § 1 CIC zawarte jest następujące sformułowanie: „..., nisi vetito ipsi sententiae aut decreto apposito vel ab Ordinario loci statuto id prohibeatur”, które zostało zredagowane podczas ostatniej rewizji CIC. Jednakże w „Schema Novissimum” z 1982 roku te słowa nie były zaproponowane. Tekst kanonu 1684 § 1 CIC był przygotowany w następującej treści: „Postquam sententia, quae matrimonii nullitatem primum declaraverit, in gradu appellationis confirmata est vel decreto vel altera sententia, ii, quorum matrimonium declaratum est nullum, possunt novas nuptias contrahere statim ac decretum vel altera sententia ipsis notificata est”. Ciekawe jednak jest to, iż w tymże Schemacie brzmienie kanonu 1685 CIC jest następujące: „Statim ac sententia facta est executiva, Vicarius iudicialis debet eandem notificare Ordinario loci in quo matrimonium celebratum est. Is autem curare debet ut quam primum de decreta nullitate matrimonii et de vetitis forte statutis in matrimoniorum et baptizatorum libris mentio fiat” [Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici recognoscendo. Codex Iuris Canonici (Schema novissimum). Città del Vaticano 1982, 292; Por. A. Perlasca. Il „vetitum” di passare a nuove nozze: un problema ancora aperto. Nel: Iusticia et Iudicium. Studi di diritto matrimoniale e processuale canonico in onore di Antoni Stankiewicz. A cura di J. Kowal, J. Llobell. Volume IV. Città del Vaticano 2010 p. 1933 - 1934.].

Strony postępowania o nieważność małżeństwa mogą wchodzić w nowe małżeństwa natychmiast po zawiadomieniu o potwierdzeniu wyroku stwierdzającego nieważność małżeństwa. Kanon 1684 § 1 CIC wyraża się dosyć radykalnie, iż strony mogą (*possunt*) zawrzeć nowe małżeństwo, jeśli oczywiście nic nie stoi na drodze ku temu. Taką barierą może być właśnie zakaz zawarcia nowego małżeństwa. Ale przede wszystkim nie są już konieczne żadne kroki odnoszenia się do kolejnej instancji, nie ma konieczności żadnego przekazania do wykonania wyroku stwierdzającego nieważność małżeństwa (Por. c. 1650 CIC).

Właściwie *vetitum* jest jedyną ewentualnością, która przeszkadza nowemu zawarciu małżeństwa, ponieważ w sprawach nieważności małżeństwa nie ma, tak jak przy wszystkich innych wyrokach, żadnego dekretu wykonawczego. Uprawnienie stron do zawarcia nowego małżeństwa oznacza *posse*, którego udziela prawo, gdyż żadna władza nie może już działać [K. Lüdicke. Der Kommentar zum Kanon 1684. In: Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici. Band 5 (cann. 1311 - 1752). Essen 1988 – 2005, 1684/2.].

Prawodawca kościelny przewiduje możliwość dołączenia zakazu zawarcia nowego małżeństwa do orzeczenia nieważności małżeństwa. Może to przybierać różne formy: 1) dodanie klauzuli do *sententia*; nie jest wprost powiedziane, do którego wyroku zakaz ma być dołączony, czy do pierwszego w poprzedniej instancji, czy też do tego, którym wyższa instancja potwierdza poprzednie orzeczenie; 2) dodanie klauzuli do *decretum*; ta kwestia jest przedstawiona klarownie, gdyż tym uprawnieniem jest związana tylko druga instancja, która w ten sposób może potwierdzić rozstrzygnięcie; 3) wymierzenie klauzuli przez ordynariusza miejsca; w tym przypadku znowu nie jest powiedziane, którego ordynariusza miejsca należy wziąć pod uwagę, sądu pierwszej albo drugiej instancji, jednego albo drugiego małżonka albo może każdorazowego ordynariusza zainteresowanego małżonka [K. Lüdicke. Der Kommentar zum Kanon 1684. In: Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici. Band 5 (cann. 1311 - 1752). Essen 1988 – 2005, 1684/2 – 1684/3.]. Ale można wziąć pod uwagę także ordynariusza miejsca, w którym jest przeprowadzane kanoniczne dochodzenie przedślubne i badanie stanu wolnego kandydatów do małżeństwa [A. Perlasca. Il „vetitum” di passare a nuove nozze: un problema ancora aperto. Nel: Iusticia et Iudicium. Studi di diritto matrimoniale e processuale canonico in onore di Antoni Stankiewicz. A cura di J. Kowal, J. Llobell. Volume IV. Città del Vaticano 2010 p. 1934.].

Ponadto, klauzulę ordynariusza miejsca należy zrozumieć w kontekście kanonu 1077 § 1 CIC, przy czym miejscowy ordynariusz może zabraniać zawarcia małżeństwa w pojedynczych przypadkach swoim podwładnym oraz przebywającym na jego obszarze, jednak tylko na określony czas i tylko z poważnego powodu, dopóki tenże istnieje [Szerzej na ten temat: T. Biało-brzeski. Czasowy zakaz zawarcia małżeństwa. W: Jak przygotować do małżeństwa? Red. R. Szytychmiller, J. Krzywkowska. Olsztyn 2013 s. 129 – 140.]. Z tego można wywnioskować, że zakaz ordynariusza miejsca jest możliwy tylko w taki sposób jak to wynika z kanonu 1077 § 1 CIC. A odwołanie się do sądu w kanonie 1684 § 1 CIC stwarza możliwość dołączenia klauzuli tylko do wyroku lub dekretu sądowego. Odwołanie się zaś do ordynariusza miejsca w tymże kanonie oznacza, że owa klauzula ordynariusza miejsca ma być rozumiana w granicach kanonu 1077 § 1 CIC [K. Lüdicke. Der Kommentar zum Kanon 1684. In: Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici. Band 5 (cann. 1311 - 1752). Essen 1988 – 2005, 1684/3.]. Dlatego, z całą stanowczością należy podkreślić, iż klauzula sądowa odróżnia się od innych podobnych postaci prawnych, w szczególności od zakazu przewidzianego w kanonie 1077 § 1 CIC, jak też od *monitum* przewidzianego w kanonie 1689 CIC [A. Perlasca. Il „vetitum” di passare a nuove nozze: un problema ancora aperto. Nel: Iusticia et Iudicium. Studi di diritto matrimoniale e processuale canonico in onore di Antoni Stankiewicz. A cura di J. Kowal, J. Llobell. Volume IV. Città del Vaticano 2010 p. 1942.].

Można odnieść wrażenie, iż dyspozycja kanonu 1685 CIC traktuje o ordynariuszu miejsca, gdzie zawarte było małżeństwo. Ale w tym kontekście pojawia się wątpliwość, czy zarządzenie tego kanonu można zastosować wobec osób, które nie są i nigdy nie były podwładnymi tego ordynariusza miejsca, a stały się nimi tylko na bardzo krótki czas zawarcia małżeństwa. Ten problem pogłębia się jeszcze bardziej, gdy się jednocześnie weźmie pod uwagę własnego ordynariusza miejsca tychże stron, gdzie one obecnie posiadają *domicilium* lub *quasi – domicilium* [A. Perlasca. Il „vetitum” di passare a nuove nozze: un problema ancora aperto. Nel: Iusticia et Iudicium. Studi di diritto matrimoniale e processuale canonico in onore di Antoni Stankiewicz. A cura di J. Kowal, J. Llobell. Volume IV. Città del Vaticano 2010 p. 1934 – 1935.]. Właśnie spodziewane trudności w tym zakresie stały się racją wprowadzenia *vetitum* nakładanego zawsze przez ten sąd, który wydaje wyrok albo dekret ratyfikacyjny wykonawczy [P. V. Pinto. I processi nel Codice di Diritto Canonico. Commento sistematico al. Lib. VII. Città del Vaticano 1993 p. 523; por. A. Perlasca. Il „vetitum” di passare a nuove nozze: un problema ancora aperto. Nel: Iusticia et Iudicium. Studi di diritto

matrimoniale e processuale canonico in onore di Antoni Stankiewicz. A cura di J. Kowal, J. Llobell. Volume IV. Città del Vaticano 2010 p. 1935.].

Ponadto, należy zauważyć, że w kanonie 1684 § 1 CIC zostają udzielone sądowi uprawnienia, które w pozostałych postanowieniach CIC przynależą do ordynariusza miejsca (Zob. CIC c. 1077 § 1). Są to uprawnienia administracyjne. Powody, dla których zostały one wpisane w przedmiotowy kanon nie są znane. To, że Prawodawca kościelny udzielił sądowi takich kompetencji do dołączenia klauzuli świadczy o tym, że polega On na rozwadze sądu. Potwierdzenie wyroku orzekającego nieważność małżeństwa automatycznie daje możliwość ponownego zawarcia małżeństwa, która poprzez żadną dalszą apelację nie może być zahamowana. A uprawnienie dołączenia klauzuli daje możliwość postawienia bariery w przypadku, gdy jest ona potrzebna. Sąd, który w czasie postępowania bardzo dokładnie zajmuje się przyczynami nieważności małżeństwa w konkretnym przypadku, ukazuje się jako odpowiednia władza, by z tego samego punktu widzenia dołączyć klauzulę [K. Lüdicke. Der Kommentar zum Kanon 1684. In: Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici. Band 5 (cann. 1311 - 1752). Essen 1988 – 2005, 1684/3.].

Sądowy zakaz zawarcia małżeństwa ma inną jakość niż wyrok, gdyż nie ma on ugruntowanej powagi merytorycznej. Fakt, że sąd nie orzeka o kwestiach terażniejszych, lecz o wcześniej zawartym małżeństwie, wpływa na podobne do wyroku znaczenie zakazu małżeństwa. Podstawa wyroku stwierdzającego nieważność małżeństwa i zakazu małżeństwa różnią się. Ta druga nie jest bezpośrednio przedmiotem sędziowskiego rozstrzygnięcia. Klauzula zakazująca zawarcia małżeństwa jest więc aktem administracyjnym, który Prawodawca, zresztą sprzecznie z systemem, daje sędziemu do ręki. Ale ów sądowy zakaz małżeństwa nie ma żadnej, choćby podobnej do prawomocności wyroku, mocy obowiązującej dla stron, a decyzją ordynariusza miejsca może on zostać uchylony, co więcej tenże może go w każdym czasie odwołać [K. Lüdicke. Der Kommentar zum Kanon 1684. In: Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici. Band 5 (cann. 1311 - 1752). Essen 1988 – 2005, 1684/4.]. Niemniej jednak klauzula ma charakter administracyjny a nie sędziowski, za wyjątkiem przypadku Roty Rzymskiej [A. Perlasca. Il „vetitum” di passare a nuove nozze: un problema ancora aperto. Nel: Iusticia et Iudicium. Studi di diritto matrimoniale e processuale canonico in onore di Antoni Stankiewicz. A cura di J. Kowal, J. Llobell. Volume IV. Città del Vaticano 2010 p. 1942.]. W doktrynie dominował bowiem pogląd, iż właśnie w Rocie Rzymskiej usunięcie *vetitum* jest aktem sędziowskim, ze względu na wcześniej przeprowadzone *disceptatio*, nie przez Dziekana Roty Rzymskiej, ale przez kolegium, które ów zakaz dołączyło, a przeciw decyzji tego kolegium była możliwa apelacja do wyższego turnusu [C. Gullo. Prassi processuale nelle cause canoniche di nullità del matrimonio. Studi Giuridici LVII. Città del Vaticano 2005, p. 324; A. Perlasca. Il „vetitum” di passare a nuove nozze: un problema ancora aperto. Nel: Iusticia et Iudicium. Studi di diritto matrimoniale e processuale canonico in onore di Antoni Stankiewicz. A cura di J. Kowal, J. Llobell. Volume IV. Città del Vaticano 2010 p. 1932 – 1933; G. Leszczyński. Merytoryczne i formalne problemy związane z uchyleniem klauzuli zabraniającej zawarcia nowego małżeństwa. Prawo Kanoniczne 53 (2010) nr 3 – 4, s. 188.]. Taka opinia dzisiaj straciła na aktualności w kontekście reskryptu skierowanego do Roty Rzymskiej z 11 lutego 2013 roku [Rescrito “ex audientia Sanctissimi” di approvazione di “facoltà speciali” a richiesta del Decano della Rota Romana, 11 febbraio 2013, reso pubblico dal Decano della Rota il giorno 5 marzo, leggendolo agli Uditori, Officiali, Avvocati ecc., e mediante l'affissione alla bacheca della Rota.], w którym stwierdza się, iż wyrok Roty Rzymskiej za pierwszym razem deklarujący nieważność małżeństwa staje się wykonalny [I. Le sentenze rotali che dichiarano la nullità del matrimonio siano esecutive, senza che occorra una seconda decisione conforme.] i nie przysługuje już od niego apelacja do wyższego turnusu [III. Non si dà appello contro le decisioni rotali in materia di nullità di sentenze o di decreti.].

Najbardziej istotne elementy klauzuli zakazującej zawarcia nowego małżeństwa, dołączonej do wyroku stwierdzającego nieważność małżeństwa, wskazuje DC w artykule 251 [Por. M. Hilbert. Le decisione del giudice (artt. 246 - 262). Nel: Il giudizio di nullità matrimoniale dopo L'istruzione „Dignitas Connubii”. A cura di P. A. Bonnet, C. Gullo. Parte terza: la parte dinamica del processo. Studi Giuridici LXXVII. Città

del Vaticano 2008, p. 565.]. Z przepisu tego wynika, iż taki zakaz powinien być nałożony na tę stronę procesową, która cierpi na absolutną niemoc płciową lub w sposób trwały jest niezdolna do zawarcia małżeństwa, jeśli takie kwestie wynikają w trakcie procesu. Nie musi też mieć miejsca konsultowanie się z sądem który wydał wyrok. Zdjęcie takiego zakazu jest zarezerwowane temu sądowi, który go nałożył (DC art. 251 § 1) [G. Erlebach. Komentarz do kanonu 1684. W: Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. Red. J. Krukowski. Tom V. Księga VII Procesy. Poznań 2007 s. 359.]. Obowiązek konsultacji przez porozumienie z sądem, szczególnie gdy chodzi o ponowne zawarcie małżeństwa, ma właściwy sens jedynie wtedy gdy wznowienie przez sąd czynności jest zainspirowane realną możliwością ustąpienia impotencji oraz trwałej niezdolności w toku czynności procesowych [W. Wenz. Komentarz do artykułu 251. W: Komentarz do Instrukcji procesowej „Dignitas connubii”. Red. T. Rozkrut. Sandomierz 2007 s. 337 – 338.]. Jeśli zaś jedna ze stron procesowych stała się przyczyną nieważności z powodu podstępu lub symulacji, to sąd, uwzględnivszy wszystkie okoliczności sprawy, do wyroku dołącza zakaz zawarcia nowego małżeństwa. Może się to odbyć bez wcześniejszego pytania o zgodę ordynariusza miejsca, w którym mogłoby być zawarte nowe małżeństwo (DC art. 251 § 2) [G. Erlebach. Komentarz do kanonu 1684. W: Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. Red. J. Krukowski. Tom V. Księga VII Procesy. Poznań 2007 s. 359.]. Sąd, do wyroku stwierdzającego nieważność małżeństwa ze względu na wady aktu woli z intencją wprowadzenia w błąd lub symulacji, sąd posiada uprawnienie dołączenia klauzuli, której możliwość odwołania pozostaje w gestii ordynariusza miejsca planowanego zawarcia małżeństwa. Weryfikacja aktualnej dyspozycji woli nupturienta nie należy więc do kompetencji sądu tylko ordynariusza miejsca zawarcia małżeństwa [W. Wenz. Komentarz do artykułu 251. W: Komentarz do Instrukcji procesowej „Dignitas connubii”. Red. T. Rozkrut. Sandomierz 2007 s. 337 – 338.]. W praktyce ordynariusz zwalnia z zakazu, gdy strona, której on dotyczy, formalnie zobowiąże się do wyrażenia zgody małżeńskiej w sposób właściwy. Dołączenie zakazu zawarcia nowego małżeństwa należy do trybunału, który jako pierwszy orzeka nieważność małżeństwa. A trybunał apelacyjny odrębnie ma prawo i obowiązek autonomicznej oceny w kwestii podtrzymania zakazu, usunięcia go lub nałożenia, jeśli oczywiście sąd niższej instancji tego nie dokonał. Zakaz dołączony do wyroku ma oczywiście charakter wzbraniający (CIC c. 1077) [G. Erlebach. Komentarz do kanonu 1684. W: Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. Red. J. Krukowski. Tom V. Księga VII Procesy. Poznań 2007 s. 359.].

Natychmiast po otrzymaniu wyroku wykonalnego stronom przysługuje prawo do zawarcia małżeństwa, co jest konsekwencją przyjęcia zasady, że od drugiego wyroku jednobrzmiącego lub od równoważnego dekretu zatwierdzającego nie przysługuje już prawo do apelacji. Owo uprawnienie do zawarcia nowego małżeństwa nie jest równoznaczne z uprawnieniem do natychmiastowego skorzystania z niego, choćby z racji czynności wskazanych w kanonie 1685 CIC (Por. CIC c. 1066). Pomimo tego, otrzymanie informacji o wykonalnym wyroku z reguły stanowi wystarczającą podstawę do natychmiastowego podjęcia czynności zmierzających do zawarcia nowego małżeństwa kanonicznego [G. Erlebach. Komentarz do kanonu 1684. W: Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. Red. J. Krukowski. Tom V. Księga VII Procesy. Poznań 2007 s. 359.].

W przypadku klauzuli na pierwszy plan nie wysuwa się ani kara ani dotkliwość nakładana na osobę chcącą zawrzeć nowy związek małżeński. Miarą roztropności przy jej wprowadzaniu jest duszpasterska opieka, której przedmiotem zainteresowania jest osoba, która chce zawrzeć nowy węzeł małżeński. I właśnie taka jest jej racja istnienia, uprzedzająca zgorszenie a mająca na względzie dobro wspólne wszystkich wierzących [A. Perlasca. Il „vetitum” di passare a nuove nozze: un problema ancora aperto. Nel: Iusticia et Iudicium. Studi di diritto matrimoniale e processuale canonico in onore di Antoni Stankiewicz. A cura di J. Kowal, J. Llobell. Volume IV. Città del Vaticano 2010 p. 1942.].

Zakres teologiczno - pastersko - prawny zezwolenia administracyjnego na zdjęcie *vetitum* wywodzi się z kanonu 1066 CIC. Norma ta nakłada obowiązek na organy administracyjne kompetentne, takie jak ordynariusz i proboszcz, aby rozważnie podchodzić do ważnego i godziwego zawarcia małżeństwa, ponieważ nieważna celebrowanie małżeństwa rani Mistyczne Ciało Chrystusa, tym samym, aby nie mnożyć skutków negatywnych, duchowych i społecznych, w wymiarze indywidualnym.

Nie należy się obawiać posądzania o pesymizm w podejściu do uprawnienia do zawarcia małżeństwa, ponieważ ewentualna powierzchowność w podejściu do tego uprawnienia oraz brak surowości muszą być, niestety, kontrolowane [P. V. Pinto. I processi nel Codice di Diritto Canonico. Commento sistematico al. Lib. VII. Città del Vaticano 1993 p. 523 – 524.].

***

Le droit à contracter un nouveau mariage après déclaré la nullité du précédent mariage

Le mariage c'est l'alliance matrimoniale, par laquelle un homme et une femme constituent entre eux une communauté de toute la vie, ordonnée par son caractère naturel au bien des conjoints ainsi qu'à la génération et à l'éducation des enfants. Le mariage a été élevée entre baptisés par le Christ Seigneur à la dignité de sacrement (CIC c. 1055 § 1). Cette fin objective du mariage, qui ne vise ni à établir une priorité entre les divers buts ni à donner une analyse détaillée de tous ces buts, est double: le bien des conjoints et la génération et à l'éducation des enfants. Le bien des conjoints c'est un élément essentiel – en accord avec la vision plus unificatrice du mariage – de l'alliance ou pacte matrimonial. La génération et à l'éducation des enfants ce sont des éléments essentiels et caractéristiques du pacte matrimoniale. C'est pourquoi, entre baptisés, il ne peut exister de contract matrimonial valide qui ne soit, par le fait même, un sacrement (CIC c. 1055 § 2). Existence cependant les situations, qui font les mariage nullité, mais il faut deux sentences qui déclarent la nullité du mariage. Dans les causes de nullité matrimoniale, pour que la sentence soit ferme et puisse être exécutée, deux sentences conformes sont requises avant que les époux puissent contracter un nouveau mariage (CIC c. 1684 - 1685). Par conséquent, la sentence qui déclare pour la première fois nullité du mariage, en quelque instance que ce soit, doit être transmise d'office au tribunal d'appel. De la sorte, est supprimée l'obligation imposée au défendeur du lien de faire appel contre la première sentence favorable à la nullité, puisqu'il est prescrit l'appel d'office de la part du tribunal même (CIC c. 1682 § 1). La sentence qui déclare pour la première fois la nullité doit être examinée par le tribunal d'appel par voie ordinaire, et une sentence devra être prononcée en appel. Cependant si la première sentence favorable à nullité a été prononcée en première instance, le tribunal d'appel, après avoir pesé les remarques du défendeur du lien et des parties, qui ont maintenant le droit d'en faire sans y être invitées par le juge, peut confirmer la première sentence par décret ou l'admettre à l'examen ordinaire en second degré (CIC c. 1682 § 2). Quand une sentence qui a déjà déclaré la nullité du mariage a été confirmée en, par un décret ou par une deuxième sentence, les personnes dont le mariage a été déclaré nul peuvent contracter un nouveau mariage aussitôt après que notification du décret ou de la deuxième sentence leur ait été faite, à moins qu'une interdiction jointe à la sentence ou au décret, ou bien émise par l'Ordinaire du lieu, ne l'interdise (CIC c. 1684 § 1). Les dispositions du canon 1644, dans qui il s'agit de nouvelle présentation de la cause, doivent être observées, même si la sentence qui a déclaré la nullité du mariage a été confirmée non par une deuxième sentence mais par un décret (CIC c. 1684 § 2). La portée et la force de la sentence ou du décret de confirmation sont les mêmes, pour ce qui concerne la possibilité de contracter un nouveau mariage ou la possibilité de demander la révision de la cause. La sentence est exécutoire après deux sentences conformes favorables à la nullité et cela même au cas où la révision de la cause serait demandée. Dès que la sentence est devenue exécutoire, le Vicaire judiciaire doit la notifier à l'Ordinaire du lieu de célébration du mariage. Celui – ci doit veiller à ce que la déclaration de nullité du mariage et les interdictions éventuelles soient mentionnées au plus tôt sur les registres des mariages et des baptisés (CIC c. 1685).

Kolejność rozpoznawania spraw; terminy i odroczenia sądowe; miejsce sądu; osoby, które dopuszcza się do auli, oraz sposób sporządzania i przechowywania akt; pojęcie stron procesowych
(Z rozważań nad kanonicznym procesem zwyczajnym – część V)

Kolejność rozpoznawania spraw

Poszczególne sprawy, które wpływają do sądu, należy rozpatrywać w tej kolejności, w jakiej zostały wniesione i wpisane do rejestru (*eo ordine quo fuerunt propositae et in albo inscriptae*), czyli chronologicznie. Jedyłą racją odstępiania od tej zasady jest zaistnienie jakiejś racjonalnej przyczyny, która wymaga wydobycia konkretnej sprawy przed innymi i szybszego jej rozpoznania. Taki sposób działania należy ustalić specjalnym dekretem (*quod quidem peculiari decreto*), który powinien zawierać uzasadnienie (*rationibus suffulto, statuendum est*) (CIC c. 1458).

Te wady (*vitia*), które w sposób formalny jak i merytoryczny mogą spowodować nieważność wyroku (*quibus sententiae nullitas haberi potest*), mogą i jednocześnie powinny być zgłaszane w każdym stadium i na każdym stopniu procesu (*in quolibet iudicii statu vel gradu*). Ponadto, mogą one również być deklarowane przez sędziego z urzędu (*a iudice ex officio declarari*). Ważny a w konsekwencji prawomocny i wykonalny wyrok, będący skutkiem wcześniej przeprowadzonego postępowania sądowego, okazuje się być objęty szczególną troską Prawodawcy kościelnego właśnie z racji tego, iż stanowi on prawo dla stron (CIC c. 1459 § 1). Z kolei, zarzuty zawieszające (*exceptiones dilatoriae*), w szczególności dotyczące osób oraz sposobu postępowania (*quae respiciunt personas et modum iudicii*), powinny być proponowane przed zawiązaniem sporu (*proponendae sunt ante contestationem litis*). Wyjątkiem jest sytuacja, w której ich ujawnienie nastąpiło już po zawiązaniu sporu, a pomimo to powinny być rozstrzygnięte jak najszybciej (*et quam primum definiendae*) (CIC c. 1459 § 2).

W sytuacji, gdy zgłaszany jest zarzut przeciwko właściwości sędziego (*exceptio proponatur contra iudicis competentiam*), taką sprawę powinien rozpatrzyć sam sędzia (*ipse iudex videre debet*) (CIC c. 1460 § 1). W sytuacji, gdy zgłaszany jest zarzut o względnym braku właściwości (*exceptionis de incompetencia relativa*) a sędzia uzna się za właściwego (*si iudex se competentem pronuntiet*), to jego decyzja nie dopuszcza apelacji (*non admittit appellationem*). Niemniej jednak w takich przypadkach zawsze przysługuje skarga o nieważność wyroku (*querela nullitatis*) i przywrócenie do stanu poprzedniego (*restitutio in integrum*), gdyż musi istnieć prawo wiernego do odwołania się od decyzji sędziego (CIC c. 1460 § 2). Jeżeli jednak, przy zgłoszonym zarzucie o względnym braku właściwości, sędzia stwierdzi swoją niewłaściwość (*si iudex se incompetentem declarat*), to strona, która uzna się za poszkodowaną (*pars qua se gravatam reputat*), może w ciągu piętnastu użytecznych dni odwołać się do trybunału apelacyjnego (CIC c. 1460 § 3). Z kolei sędzia, który rozpozna w jakimkolwiek stadium sprawy (*in quovis stadio causae*) swoją bezwzględną niewłaściwość (*se absolute incompetentem agnoscens*), jest zobowiązany stwierdzić swój brak właściwości (*suam incompetentiam declarare debet*), co jest weryfikowalne na kanwie kanonu 1405 i 1406 § 2 CIC i dlatego konsekwentnie wymagane przez prawo (CIC c. 1461).

Przed zawiązaniem sporu należy zgłaszać i rozpoznawać (*proponi et cognosci debent ante contestationem litis*): zarzuty rzeczy osądzonej (*exceptiones rei iudicatae*), ugody (*transactionis*) i inne zarzuty niweczące (*aliae exceptiones peremptoriae*), które nazywane są kończącymi spór (*quae dicuntur litis finitae*). Jeśli jednak ktoś zgłosił je później, nie może zostać odrzucony (*non est reiciendus*), należy jednak skazać go na zapłacenie kosztów, chyba że udowodni on, iż owo odłożenie nie miało charakteru złośliwości (CIC c. 1462 § 1). Pozostałe zarzuty niweczące (*aliae exceptiones peremptoriae*) należy zgłaszać przy zawiązaniu sporu (*proponantur in contestatione litis*) i rozpatrywać w swoim czasie, zgodnie z zasadami dotyczącymi spraw wпадkowych (*regulas circa quaestiones incidentes*) (CIC c. 1462 § 2).

Skargi wzajemne (*actiones reconventionales*) można ważnie zgłaszać (*proponi valide*) tylko w ciągu trzydziestu dni (*triginta dies*) od zawiązania sporu (*a lite contestata*) (CIC c. 1463 § 1). W ich przypadku *modus procedendi* wygląda w taki sposób, iż powinny być one rozpatrywane razem ze skargą główną (*cognoscantur simul cum conventionali actione*), czyli na równym stopniu ze skargą główną

(*hoc est pari gradu cum ea*). Wyjątek stanowi konieczność oddzielnego rozpatrzenia skargi wzajemnej od skargi głównej (*nisi eas separatim cognoscere necessarium*) albo, gdy sędzia uzna taką sytuację za bardziej wskazaną (*iudex id opportunius existimaverit*) (CIC c. 1463 § 2).

Sprawy, których przedmiotem jest zabezpieczenie pokrycia kosztów sądowych (*quaestiones de cautione pro expensis iudicialibus praestanda*) lub przyznanie bezpłatnej pomocy prawnej (*de concessione gratuiti patrocinii*), a które zostały wniesione zaraz na początku (*quod statim ab initio postulatum fuerit*), oraz inne dotyczące podobnych kwestii, co do zasady powinny być rozpatrywane przed zawiązaniem sporu (*ante litis contestationem*) (CIC c. 1464).

Terminy i odroczenia sądowe

Terminy zawite (*fatalia legis*) są to terminy wyznaczone ustawą (*lege constituti*) na wygaśnięcie uprawnień (*perimendis iuribus*), które nie mogą być odroczone ani też ważnie skrócone, chyba że strony o to proszą (*nisi petentibus partibus*) (CIC c. 1465 § 1). Jeśli zaś chodzi o terminy sądowe i umowne (*termini iudiciales et conventionales*), to jeszcze przed ich upływem (*ante eorum lapsum*), mogą być przez sędziego odroczone (*poterunt a iudice prorogari*), gdy zachodzi słuszna przyczyna (*iusta intercedente causa*), oczywiście po wcześniejszym wysłuchaniu stron lub na prośbę stron (*auditis vel petentibus partibus*). Ale owe terminy sądowe i umowne nigdy nie mogą być ważnie skrócone (*numquam autem valide coarctari*), chyba że za zgodą stron (*nisi partibus consentientibus*) (CIC c. 1465 § 2). Spór jednak nie powinien trwać zbyt długo (*ne nimis diuturna lis fiat*) z powodu odroczenia (*ex prorogatione*), o co powinien troszczyć się sędzia (*caveat tamen iudex*), stosownie do zasady ekonomii czyli koncentracji procesowej (CIC c. 1465 § 3).

Jeśli sama ustawa nie określa terminów dla dokonania aktów procesowych (*ubi lex terminos haud statuat ad actus processuales peragendos*), to sędzia powinien je określić (*iudex illos praefinire debet*), biorąc oczywiście pod uwagę naturę każdego aktu (*habita ratione naturae uniuscuiusque actus*) (CIC c. 1466). A jeśli w dniu wyznaczonym dla dokonania jakiegoś aktu procesowego trybunał nie urzęduje (*si die ad actum iudiciale indicto vacaverit tribunal*), to termin należy uznać za odroczone (*terminus intellegitur prorogatus*) do pierwszego kolejnego dnia roboczego (*ad primum sequentem diem non feriatum*) (CIC c. 1467).

Miejsce sądu

Każdy trybunał kościelny (*uniuscuiusque tribunalis*), oczywiście w miarę możliwości (*quantum fieri potest*), powinien mieć stałą siedzibę (*sedes sit stabilis*) i być dostępny w ustalonych przez siebie godzinach (*quae statutis horis pateat*) (CIC c. 1468).

Władza każdego sędziego kościelnego, tak jak władza kościelna w ogóle, ma wymiar terytorialny, z wyjątkami określonymi w prawie. Dlatego też sędzia, który został usunięty siłą ze swojego terytorium (*iudex e territorio suo vi expulsus*) lub ten, który ma przeszkodę w wykonywaniu tam swojej jurysdykcji (*a iurisdictione ibi exercenda impeditus*), może to robić poza swoim terytorium (*potest extra territorium iurisdictionem suam exercere*) i wydawać wyrok (*sententiam ferre*). Powinien jednak zawiadomić o tym właściwego biskupa diecezjalnego (*certiore tamen hac de re facto Episcopo dioecetano*) (CIC . 1469 § 1). Pomijając fakt usunięcia sędziego z jego terytorium lub fakt niemożności wykonywania jurysdykcji przez sędziego na jego terytorium, sędzia może udać się poza własne terytorium (*iudex etiam extra proprium territorium se conferre*), ale tylko w celu zebrania dowodów (*potest ad probationes acquirendas*), z powodu słusznej przyczyny (*ex iusta causa*) i po wysłuchaniu stron (*et auditis partibus*). Jednocześnie musi być na to wyrażona zgoda biskupa diecezjalnego miejsca (*de licentia tamen Episcopi dioecetani loci adeundi*), do którego ów sędzia się udaje, jednocześnie ma się to odbyć w siedzibie wyznaczonej przez tegoż biskupa (*in sede ab eodem designata*) (CIC c. 1469 § 2).

Osoby, które dopuszcza się do auli, oraz sposób sporządzania i przechowywania akt

W trakcie trwania sprawy sądowej w siedzibie trybunału (*dum causae coram tribunali aguntur*), w auli (*in aula*) mogą znajdować się tylko te osoby, które przewiduje ustawa (*quos lex esse statuerit*) lub sędzia wezwie (*aut iudex esse statuerit*), uznając je za konieczne podczas prowadzenia procesu (*ad processum expediendum necessarios*) w celu poszukiwania prawdy obiektywnej, która jest podstawową zasadą procesu kanonicznego z uwzględnieniem jednocześnie styku dwóch innych zasad: zasady tajności i jawności kanonicznego postępowania sądowego. Wyjątkiem od tej reguły są zastrzeżenia poczynione w ustawie partykularnej (*nisi aliter lex particularis caveat*), w której mogą zostać uwzględnione miejscowe zasady obecności różnych osób zasiadających w auli sądowej, co nie może być jednak sprzeczne przepisami kodeksowymi (CIC c. 1470 § 1). Każdy znajdujący się w auli sądowej podczas trwania kanonicznej rozprawy sądowej, powinien okazywać sądowi, który orzeka w Imię Boże, szacunek i posłuszeństwo. A sędzia może przywołać do porządku odpowiednimi karami każdego obecnego na rozprawie (*omnes iudicio assistentes iudex potest congruis poenis ad officium reducere*), kto poważnie uchybił owemu szacunkowi i posłuszeństwu, które przynależą trybunałowi kościelnemu (*qui reverentiae et oboedientiae tribunali debitae graviter defuerint*). Co więcej, adwokatów i pełnomocników może nawet zawiesić w wykonywaniu urzędu w trybunałach kościelnych (*advocatos praeterea et procuratores etiam a munere apud tribunalia ecclesiastica exercendo suspendere*), jeśli nie zastosowali się do wymagań szacunku i posłuszeństwa względem trybunału (CIC c. 1470 § 2).

W przypadku, gdy osoba, którą należy przesłuchać, używa języka nieznanego sędziemu lub stronom (*si qua persona interroganda utatur lingua iudici vel partibus ignota*), trzeba się posłużyć zaprzysiężonym tłumaczem (*adhibeatur interpret iuratus*), wyznaczonym przez sędziego (*a iudice designatus*). Takie zeznania muszą być jednak spisane w języku oryginalnym (*declarationes tamen scripto redigantur lingua originaria*) i wraz z dołączonym tłumaczeniem (*et translatio addatur*) powinny się znaleźć w aktach sprawy. Tłumaczem należy się posłużyć (*interpret etiam adhibeatur*) także wtedy, gdy ma być przesłuchana osoba głucha lub niema (*si surdus vel mutus interrogari debet*), chyba że sędzia zdecyduje, iż osoba taka ma odpowiedzieć na pytania (*nisi forte malit iudex quaestionibus a se datis scripto respondeatur*), które również zostaną jej przedstawione na piśmie. Wyjątek taki hołduje zasadzie pisemności kanonicznego procesu sądowego (CIC c. 1471).

Na akta sądowe (*acta iudicialia*) składają się akta sprawy (*acta causae*) dotyczące meritum kwestii (*tum quae meritum quaestionis respiciunt*) oraz akta procesu (*acta processus*) dotyczące procedury (*tum quae ad formam procedendi pertinent*). Zawsze powinny być one sporządzone na piśmie (*scripto redacta esse debent*) w imię obowiązującej zasady pisemności (CIC c. 1472 § 1). Jeśli zaś chodzi o sposób dokumentowania akt sądowych, to wszystkie poszczególne karty akt (*singula folia actorum*) należy numerować i uwierzytelnić (*numerentur et authenticitatis signo muniantur*) (CIC c. 1472 § 2).

Za każdym razem, gdy w aktach sądowych (*quoties in actis iudicialibus*) wymagany jest podpis stron lub świadków (*partium aut testium subscriptio requiritur*), a strona lub świadek (*si pars aut testis*) nie może lub nie chce podpisać (*subscribere nequeat vel nolit*), należy to odnotować w samych aktach (*id in ipsis actis adnotetur*). Ale jednocześnie sędzia i notariusz (*simulque iudex et notarius*) powinni poświadczyć (*fidem faciant actum ipsum*), że akt ten został stronie lub świadkowi (*parti aut testi perlectum fuisse*) co do słowa odczytany (*de verbo ad verbum*), a strona lub świadek (*et partem aut testem*) albo nie mogli, albo nie chcieli podpisać (*vel non potuisse vel noluisse subscribere*). Takie poświadczenie dokonane przez sędziego i notariusza w skutkach zastępuje podpis strony lub świadka nie mogących lub nie chcących podpisać jakiegось aktu sądowego (CIC c. 1473).

Gdy, zgodnie z przepisami zostanie dokonana apelacja (*in casu appellationis*), do sądu jurysdykcyjnie wyższego (*ad tribunal superius*) należy przesłać egzemplarz akt (*actorum exemplar mittatur*), których autentyczność poświadczył notariusz (*fide facta a notario de eius authenticitate*), gdyż akta sądowe powinny zawsze znajdować się w tym sądzie, w którym był prowadzony proces. Miejscem właściwym do ich przechowywania jest archiwum sądowe (CIC c. 1474 § 1).

Akta, które zostały sporządzone w języku nieznanym trybunałowi apelacyjnemu (*si acta exarata fuerint lingua tribunali superiori ignota*), należy przetłumaczyć na inny język (*transferantur in aliam*), oczywiście znany temu trybunałowi (*eidem tribunali cognitam*). W takiej sytuacji bardzo ważne jest skorzystanie z takich tłumaczy, którzy zabezpieczą pewność co do wierności przekładu (*cautelis adhibitis, ut de fidei translatione constet*) (CIC c. 1474 § 2).

Gdy proces się zakończy (*iudicio expleto*), należy zwrócić dokumenty stanowiące własność prywatną (*documenta quae in privatorum dominio sunt, restitui debent*), wcześniej jednak trzeba zrobić ich odpisy (*retento tamen eorum exemplari*) i zachować je w aktach sądowych (CIC c. 1475 § 1). Ani notariuszowi ani kanclerzowi (*notarii et cancellarius*) nie wolno wydawać odpisów akt sądowych i dokumentów (*tradere prohibentur exemplar actorum iudicialium et documentorum*), zgromadzonych podczas procesu (*quae sunt processui acquisita*), bez otrzymanego wcześniej zezwolenia sędziego (*sine iudicis mandato*). Jest to bardzo ważne ze względu na zastosowanie dwóch zasad: tajności i jawności, a także z racji na to, by nie wynikła z tego żadna szkoda, dla któregoś z uczestników procesu lub innych wiernych (CIC c. 1475 § 2).

Pojęcie stron procesowych

Termin „strony procesowe” w języku polskim oznacza osoby przeciwstawiające się sobie w procesie, które stają naprzeciw siebie ze swoimi roszczeniami, stosując różnego rodzaju uzasadnienia i perswazje. Łaciński termin *pars* oznacza stronę lub część i wskazuje raczej na jakiś podmiot będący częścią grupy osób biorących udział w procesie. Inaczej, jest to część podmiotowa procesu. Można wyróżnić strony w dwóch znaczeniach: 1) materialnym - strony sporu - osoby, które w przedmiocie sporu rozpoznają swoje dobro i chcą je realizować, jednakże mogą lecz nie muszą fizycznie występować w sądzie wobec sędziego; 2) formalnym - strony procesu - osoby, które nie są zainteresowane w przedmiocie sporu, gdyż on ich bezpośrednio nie dotyczy, fizycznie występują w procesie wobec sędziego w imieniu strony sporu.

Powód i pozwany

Powód (*actor*) - występuje ze skargą powodową, jest inicjatorem i poruszycielem procesu.

Pozwany (*pars conventa*) - ten, od którego się żąda a także ten, którego się wciąga do procesu albo ten, który przeczy tezm powoda.

Stroną jest osoba, która zostaje wprowadzona do procesu na mocy dekretu przyjęcia skargi powodowej i notyfikowanej cytacji, związanej z ukonstytuowaniem się stron procesowych i wezwaniem ich na proces, w którym ta osoba staje się stroną procesową celem wykonania jakiejś czynności formalno – prawnej w ramach *iudicium*.

Ponadto stroną, ale w sensie formalnym, jest także: 1) obrońca węzła - strzegący dobra publicznego Kościoła, występujący w procesach dotyczących węzła małżeńskiego i święceń; 2) rzecznik sprawiedliwości – również strzegący dobra publicznego Kościoła, występujący przede wszystkim w procesach karnych i tylko czasami w procesach spornych, zgodnie z przepisami kodeksowymi. Do innych osób występujących w procesie, nie będących stronami sporu a będących właśnie stronami procesu, zalicza się: pełnomocników i adwokatów oraz opiekunów i kuratorów.

W sądowym procesie kanonicznym, każdy, zarówno ochrzczony jak i nieochrzczony (*quilibet, sive baptizatus sive non baptizatus*), może występować przed sądem (*potest in iudicio agere*), gdy sprawa, którą chce przedstawić jest, zgodnie z przepisami prawa, możliwa do rozstrzygnięcia na forum kościelnym. Strona zaś pozwana zgodnie z przepisami prawa (*pars autem legitime conventa*) ma obowiązek odpowiadać (*respondere debet*), co jest wyrazem zasady kontradyktoryjności wszechobecnej w procesie kanonicznym w bogactwie jej różnorodnych form i treści (CIC c. 1476). Gdyby nawet powód lub pozwany (*licet actor vel pars conventa*) ustanowił dla siebie pełnomocnika lub adwokata (*procuratorem vel advocatum constituerit*), pomimo to zobowiązany jest zawsze stawić się w sądzie osobiście (*semper tamen tenetur in iudicio ipsemet adesse*), gdy płynie to z nakazu prawa lub z nakazu sędziego (*ad praescriptum iuris vel iudicis*) (CIC c. 1477).

Występowanie stron w procesie jest uzależnione od posiadania zdolności sądowej, bardzo ściśle związanej ze zdolnością prawną, dzięki której ktoś może być podmiotem praw i obowiązków. Ograniczenia zdolności sądowej wynikają z: 1) braku określonego prawem wieku; 2) ubezwłasnowolnienia; 3) nałożonych kar. Ponadto, występowanie stron w procesie jest uzależnione od zdolności procesowej czyli zdolności do czynności prawnych, dzięki której strona może osobiście lub przez osobę upoważnioną (pełnomocnik, adwokat, opiekun, kurator) dokonywać czynności procesowych ze skutkiem prawnym. Ograniczenia w tej kwestii powstają z: 1) ubezwłasnowolnienia; 2) braku odpowiedniego wieku.

Małoletni (*minores*) oraz pozbawieni używania rozumu (*ii, qui rationis usu destituti sunt*), mogą występować w sądzie (*stare in iudicio tantummodo possunt*) tylko za pośrednictwem swoich rodziców (*per eorum parentes*), opiekunów (*aut tutores*) lub kuratorów (*vel curatores*) (CIC c. 1478 § 1). Jeśli sędzia uzna, że prawa małoletnich pozostają w konflikcie z prawami rodziców, opiekunów lub kuratorów (*iura esse in conflictu cum iuribus parentum vel tutorum vel curatorum*) albo też sędzia uzna, że nie mogą oni wystarczająco bronić ich praw (*aut hos non satis tueri posse ipsorum iura*), wtedy małoletni powinni występować w sądzie za pośrednictwem opiekuna lub kuratora (*tunc stent in iudicio per tutorem vel curatorem*) wyznaczonego przez sędziego (*a iudice datum*) (CIC c. 1478 § 2). W sprawach duchowych lub związanych z duchowymi (*in causis spiritualibus et cum spiritualibus conexis*), takich jak sakramenty, sakramentalia, kult, ci małoletni, którzy osiągnęli używanie rozumu (*si minores usum rationis assecuti sint*), mogą występować i odpowiadać (*agere et respondere queunt*) bez zezwolenia rodziców lub opiekuna (*sine parentum vel tutoris consensu*) i jednocześnie osobiście (*et quidem per se ipsi*), ale tylko po ukończeniu czternastego roku życia (*si aetatem quattuordecim annorum expleverint*), w innym wypadku poprzez kuratora wyznaczonego przez sędziego (*secus per curatorem a iudice constitutum*) (CIC c. 1478 § 3). Pozbawieni zarządu majątkiem (*bonis interdicti*) oraz nie używający w pełni rozumu (*ii qui minus firmas mentis sunt*), mogą osobiście występować w sądzie (*stare in iudicio per se ipsi possunt*), ale tylko w celu odpowiadania za własne przestępstwa (*tantummodo ut de propriis delictis respondeant*) lub z nakazu sędziego (*aut ad praescriptum iudicis*). W pozostałych sprawach muszą występować i odpowiadać (*in ceteris agere et respondere debent*) za pośrednictwem swoich kuratorów (*per suos curatores*) (CIC c. 1478 § 4).

Jeżeli istnieje już opiekun lub kurator ustanowiony przez władzę świecką (*quoties adest tutor aut curator ab auctoritate civili constitutus*), to sędzia kościelny może go dopuścić (*idem potest a iudice ecclesiastico admitti*). Powinno to nastąpić po wysłuchaniu (*audito*), jeżeli to możliwe (*si fieri potest*), biskupa diecezjalnego tego, któremu został on przyznany (*Episcopo dioecetano eius cui datus est*). Jeżeli jednak nie został dotąd ustanowiony przez władzę świecką ani opiekun ani kurator lub też wydaje się, że ustanowiony nie powinien być dopuszczony (*quod si non adsit aut non videatur admittendus*), to sam sędzia wyznaczy do tej sprawy opiekuna lub kuratora (*ipse iudex tutorem aut curatorem pro causa designabit*) (CIC c. 1479).

Osoby prawne (*personae iuridicae*) mogą występować w sądzie (*in iudicio stant*) jako strony sporu tylko za pośrednictwem swoich ustawowo uznanych przedstawicieli (*per suos legitimos repraesentantes*) czyli stron procesu (CIC c. 1480 § 1). W przypadku braku lub zaniedbania przedstawiciela (*in casu vero defectus vel negligentiae repraesentantis*), w imieniu osób prawnych (*in iudicio nomine personarum iuridicarum*), które pozostają pod jego władzą (*quae sub eius potestate sunt*), może w sądzie występować sam ordynariusz osobiście (*potest ipse Ordinarius per se*) lub przez kogoś innego (*vel per alium stare in iudicio*) (CIC c. 1480 § 2).

***

**L'ordre de l'examen des causes; délais et ajournements; le lieu du jugement;
l'admission des personnes à l'audience, la rédaction et la conservation des actes;
l'idée de parties du procès
(Les contemplations sur le procès contentieux ordinaire canonique - la partie V)**

Les causes doivent être traitées selon l'ordre où elles ont été présentées et inscrites au rôle (CIC c. 1458). La priorité dans le temps entraîne une priorité de droit. Les vices en raison desquels la nullité de la sentence pourrait être encourue peuvent à tout moment ou degré être du procès opposés, ainsi que soulevés d'office par le juge (CIC c. 1459 § 1). Les exceptions dilatoires doivent être proposées avant la litiscontestation (CIC c. 1459 § 2). Le juge est tenu de prêter le service de son ministère à ceux qui le lui demandent de façon légitime. C'est pourquoi il doit examiner s'il est compétent ou non dans la cause présentée (CIC c. 1460). Dans les cas de l'incompétence relative, le juge n'est pas tenu par la même obligation car la sentence serait valide malgré cette incompétence (CIC c. 1461). Les exceptions de chose jugée, de transaction, ou autres exceptions péremptoires dites *litis finitiae*, doivent être proposées et jugées avant la litiscontestation (CIC c. 1462). L'action reconventionnelle, qui est l'action introduite par le défendeur contre le demandeur dans le même procès et devant le même juge, doit être traitée en même temps que l'action principale (CIC c. 1463). Ce que l'on appelle temps fixe légal, c'est – à – dire les délais établis par la loi sous peine d'extinction des droits, ne peut être prorogé, il ne peut non plus être valablement abrégé à la demande des parties. Les délais judiciaires et conventionnels pourront être prorogés par le juge (CIC c. 1465). Chaque tribunal a le devoir posséder le siège stable (CIC c. 1468). Le pouvoir judiciaire hors du territoire propre afin que le juge puisse accomplir sa mission et que la justice ne subisse aucun dommage (CIC c. 1469). Pendant l'instruction de la cause, seuls sont présent dans la salle ceux qui sont nécessaires au déroulement du procès, selon les prescriptions de loi ou du juge sauf si une loi particulière en disposait autrement (CIC c. 1470). Si une personne interrogée utilise une langue inconnue du tribunal ou des parties, on aura recours à un interprète assermenté désigné par le juge (CIC c. 1471). Tout ce qui est fait au cours d'un procès, tout acte judiciaire doit être consigné par écrit: les actes qui se réfèrent au fond ou au contenu de la question débattue; les actes qui concernent la forme ou la procédure (CIC c. 1472). Toute personne humaine est un sujet capable de droits, elle a capacité juridique. Par conséquent, désormais ont droit d'ester en justice devant nos tribunaux toutes les personnes douées de capacité juridique et de capacité d'agir, qu'elles soient excommuniées, baptisées ou non, et qu'elles soient de rite latin ou oriental (CIC c. 1476). Même s'il a constitué avocat ou procureur, le demandeur ou le défendeur est cependant toujours tenu d'être présent en personne au procès quand le droit ou le juge le prescrit (CIC c. 1477). Il y a différentes catégories de personnes physiques qui sont dépourvues de la capacité d'ester en justice, et qui pour agir dans un procès sont tenues de la faire par leurs représentants légaux sous la garde desquels elles se trouvent: les mineurs et ceux qui sont privés de l'usage de la raison (CIC c. 1478). Les personnes juridiques agissent en justice par leurs représentants légitimes (CIC c. 1480).

Środki zaskarżenia wyroku w kanonicznym procesie o nieważność małżeństwa – apelacja (część I)

Wśród środków zaskarżenia wyroku, jakie przysługują stronie w kanonicznym procesie o nieważność małżeństwa prawodawca wymienia skargę o nieważność wyroku (*querela nullitatis contra sententiam*), apelację (*appellatio*) oraz prośbę o ponowne rozpoznanie sprawy po dwóch zgodnych wyrokach (*nova causae propositio*). Wielość środków zaskarżenia wynika z faktu, iż wydany wyrok może okazać się nieważny, bądź niesprawiedliwy, zaś celem procesu jest przede wszystkim dojście do prawdy obiektywnej co do zaskarżonego małżeństwa. Najczęściej, spośród wymienionych powyżej, stosowanym środkiem prawnym służącym do podważenia wyroku w sprawach o nieważność małżeństwa jest – omówiona w niniejszym opracowaniu – apelacja.

Pojęcie apelacji

Słowo apelacja wywodzi się od łacińskiego słowa *appellare* i oznacza odwoływać się, prosić o pomoc, wołać o pomoc [Słownik łacińsko – polski. M. Plezia. T. 1. Warszawa 1959, s. 17]. Biskupski wskazuje, iż przez apelację sądową w ścisłym znaczeniu, należy rozumieć odwołanie się strony wiodącej spór od wyroku wydanego w instancji niższej do sądu instancji wyższej z prośbą o ponowne rozpatrzenie sprawy i uchylenie bądź zmianę zaskarżonego wyroku [S. Biskupski, Prawo małżeńskie Kościoła Rzymskokatolickiego, Olsztyn 1960, s. 365]. Podobnie apelacja została zdefiniowana przez Petraniego, który przedstawia ją jako odwołanie się strony, która uważa się za pokrzywdzoną wyrokiem sądu do wyższej instancji celem ponownego rozpatrzenia sprawy [A. Petrani, Apelacja do władzy kościelnej, EK, t. 1, kol. 740-741]. Apelacja stanowi zatem zwyczajny środek zaskarżenia wyroku przysługujący stronie, która czuje się pokrzywdzona wydanym rozstrzygnięciem. Uprawnienie do wystąpienia z apelacją zostało także wprowadzone po stronie promotora sprawiedliwości i obrońcy węzła małżeńskiego jeśli występują oni w procesie, przy czym Instrukcja procesowa *Dignitas connubii* wprowadziła dodatkowe zastrzeżenie co do obrońcy węzła, stanowiąc, iż jeśli uważa on wyrok stwierdzający za pierwszym razem nieważność małżeństwa za niewystarczająco umotywowany ma obowiązek z urzędu wnieść apelację [Pontificium Consilium De Legum Textibus. Instructio „Dignitas connubii” servanda a tribunalibus dioecesanis et interdioecesanis in pertractandis causis nullitatis matrimonii (25 I 2005). Communicationes 37 (2005), 11 – 89, art. 279 § 1 i § 2, dalej DC; Por. Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Paulii PP. II promulgatus. AAS 75 (1983) pars II s. 1-317, kan. 1628, dalej KPK 83]. W kan. 1643 KPK 83 prawodawca ograniczył prawo strony do apelowania do pięciu wymienionych w tej normie sytuacji, stanowiąc, iż nie ma miejsca na apelację od: - wyroku wydanego przez Papieża lub Sygnaturę Apostolską, - wyroku dotkniętego wadą nieważności, chyba, że apelacja jest złączona ze skargą o nieważność, - wyroku, który przeszedł w stan rzeczy osądzonej, - dekretu sędziego, bądź wyroku przedstanowczego, które nie mają mocy wyroku ostatecznego, poza sytuacją, w której jest ona złączona z apelacją od wyroku ostatecznego, - wyroku bądź dekretu w sprawie, względem której prawo zastrzega, iż powinna być jak najszybciej rozstrzygnięta. Powyższe „wyłączenia apelacji” wynikają z dyspozycji zawartych w normach kodeksowych. Niemożność odwołania się od wyroku Papieża lub Sygnatury Apostolskiej została zawarta w normie kan. 1404 KPK 83, który stanowi, iż *Stolica Piotrowa* nie może być sądzona przez nikogo. Drugi przypadek, odnoszący się do niedopuszczalności apelacji dotyczy wyroku dotkniętego wadą nieważności i wynika z faktu, iż zaskarżyć apelacją można jedynie wyrok ważny. Prawodawca dopuścił jednak jeden wyjątek wskazując, iż możliwe jest wniesienie apelacji od nieważnego wyroku, jedynie jeżeli jest złączona ze skargą o nieważność w terminie przewidzianym dla apelacji, a zatem w terminie 15 dni [M. Greszata, Tytuł XII, Podważenie wyroku, w: Komentarz do Instrukcji procesowej *Dignitas connubii*, red. T. Rozkrut, Sandomierz 2007, s. 376]. W takim jednak przypadku konieczne jest zachowanie pewnej kolejności rozpatrywania wniesionych środków odwoławczych. Sąd wyższej instancji najpierw rozpatruje skargę o nieważność, a następnie – jeżeli stwierdzi, że zaistniała któraś z przesłanek określonych w kan. 1620 lub 1622 KPK 83,

powinien przekazać akta z powrotem do sądu, który wydał wyrok, celem usunięcia przyczyny nieważności i ponownego wydania wyroku [KPK 83 kan. 1625; Zob. także R. Sztymiler, w: Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego, tom V, Księga VII, Procesy, red. J. Krukowski, Poznań 2007, s. 284]. Kolejna wskazana przez prawodawcę sytuacja, w której nie jest dopuszczalne apelowanie to przejście sprawy w stan rzeczy osądzonej. Wynika to wprost z dyspozycji kan. 1642 § 1 KPK 83, zgodnie z którym rzecz osądzona cieszy się prawomocnością i nie może być bezpośrednio podważana. Niemożność apelowania od wyroku, który cieszy się powagą rzeczy osądzonej, nie znajduje jednak zastosowania względem spraw o nieważność małżeństwa, gdyż tego rodzaju sprawy nigdy nie przechodzą w stan rzeczy osądzonej [KPK 83 kan. 1643]. Czwarty przypadek odnosi się do niemożności podważania w drodze apelacji rozstrzygnięć, które nie mają mocy ostatecznego wyroku, a zatem wyroków przedstanowczych i dekretów wydawanych przez sędziego w toku procesu, ich podważenie jest bowiem możliwe dopiero w apelacji od wyroku ostatecznie kończącego sprawę [M. Greszta, Tytuł XII, Podważenie wyroku, w: Komentarz do Instrukcji procesowej *Dignitas connubii*, red. T. Rozkrut, Sandomierz 2007, s. 376]. Ewentualne podważenie w trakcie procesu niektórych dekretów wydawanych przez sędziego możliwe jest poprzez złożenie rekursu do całego kolegium sędziowskiego. Ostatni – piąty rodzaj rozstrzygnięcia, co do którego prawodawca wyłączył możliwość wniesienia apelacji odnosi się do wyroków i dekretów w spawach, które powinny być rozstrzygnięte jak najszybciej (*expeditissime*). W sprawach o nieważność małżeństwa skierowanie sprawy do rozpatrzenia przez sąd apelacyjny może odbywać się na dwa sposoby. Pierwszy z nich – tak zwana „apelacja z urzędu” dotyczy sytuacji, gdy w pierwszym stopniu orzeczona została nieważność małżeństwa. Wówczas taki wyrok wraz z aktami sprawy i ewentualnymi apelacjami należy przesłać z urzędu do trybunału apelacyjnego w ciągu dwudziestu dni liczonych od publikacji wyroku. Troska o przesłanie wyroku wraz z aktami do instancji apelacyjnej została powierzona sądowi, który jako pierwszy dokonał stwierdzenia nieważności małżeństwa. Drugi sposób odnosi się do sytuacji, w której to sama strona, lub obrońca wężła albo rzecznik sprawiedliwości, jeżeli występują w sprawie, zaskarżają wydane rozstrzygnięcie [KPK 83 kan. 1682 § 1].

Skład trybunału

Prawodawca w Instrukcji zastrzega, iż każdy trybunał apelacyjny, a więc drugiej i dalszej instancji powinien działać kolegioidalnie pod sankcją nieważności dokonanych przez niego czynności prawnych. Pod tym samym rygorem kolegioidalność składu orzekającego została także zastrzeżona w skróconym postępowaniu apelacyjnym [DC art. 263 § 1 i § 2]. Należy zatem zauważyć, iż w sprawach o nieważność małżeństwa trybunał drugiej instancji powinien być ustanowiony w taki sam sposób jak trybunał pierwszej instancji, z wyjątkiem sytuacji, gdy w pierwszym stopniu procesu, ze względu na niemożność ustanowienia kolegium, wyrok został wydany przez sędziego jednoosobowego - w takim bowiem przypadku – zgodnie z normą kan. 1425 § 4 KPK 83, trybunał drugiej instancji powinien zawsze działać kolegioidalnie. Kolegioidalność rozpatrywania spraw przez trybunał apelacyjny ma bezwzględny charakter, co oznacza, iż nie przewiduje żadnych wyjątków, zaś jej nieprzestrzeganie pociąga za sobą nieważność usuwalną wyroku [Zob. KPK 83 kan. 1622 1°]

Skrócone postępowanie apelacyjne

Celem skróconego postępowania apelacyjnego (rewizyjnego) jest jak najszybsze zakończenie sprawy poprzez uproszczenie czynności apelacyjnych podejmowanych przez trybunał drugiej instancji. Prawodawca w KPK 83 całej skróconej procedurze apelacyjnej poświęcił jedynie jeden kanon – 1682 § 2, niemniej jednak procedura ta została dookreślona w Instrukcji procesowej *Dignitas connubii*, w której szczegółowo przedstawiony został sposób procedowania, jaki powinien zachować trybunał apelacyjny. Mianowicie, trybunał ten powinien niezwłocznie po otrzymaniu akt potwierdzić swoim dekretem wyrok sądu pierwszej instancji stwierdzający nieważność małżeństwa lub dopuścić sprawę do rozpoznania w trybie zwyczajnym na nowym stopniu [Por. DC art. 265 § 1]. Skuteczność jednak powyższych czynności – o czym była mowa powyżej, uzależniona jest od uprzedniego zgodnego z prawem ukonstytuowania trybunału kolegioidalnego w instancji apelacyjnej. A zatem postępowanie apelacyjne powinno rozpocząć

się od powołania trybunału kolegiального przez wikariusza sądowego, wyznaczenia obrońcy wężła małżeńskiego i następnie przyjęcia apelacji. Kolejną podejmowaną w toku tego postępowania czynnością jest przekazanie przez przewodniczącego kolegium lub ponensa, akt sprawy obrońcy wężła małżeńskiego, celem sporządzenia przez niego i przedstawienia uwag odnośnie wyroku sądu pierwszej instancji. Jednocześnie konieczne jest zwrócenie się do samych stron, które – jeżeli tego pragną, mogą wyrazić swoje uwagi wobec sądu apelacyjnego [DC art. 265 § 2]. Należy zauważyć, iż akta sprawy powinny być udostępnione wszystkim członkom kolegium, ażeby każdy z nich mógł się z nimi zapoznać i osiągnąć pewność moralną co do słuszności podejmowanego rozstrzygnięcia. Kolegium powinno dokładnie przeanalizować wydany przez sąd pierwszej instancji wyrok na tle całego zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego. Oznacza to, iż sędziowie trybunału apelacyjnego, zanim podejmą decyzję powinni rozważyć nie tylko uwagi obrońcy wężła i ewentualne stanowiska stron, ale także wyrok sądu pierwszej instancji i akta na podstawie których go wydano [A. Stankiewicz, Niektóre zagadnienia dotyczące skróconego postępowania apelacyjnego w świetle najnowszych decyzji Roty Rzymskiej, Prawo Kanoniczne 17 (1974), nr 1-2, s. 125-128]. Ostatecznie trybunał podejmuje decyzję w formie dekretu, w którym albo zatwierdza wyrok sądu pierwszej instancji, albo przekazuje sprawę do zwyczajnego rozpoznania przez sąd drugiej instancji [DC art. 265 § 1; Por. KPK 83 kan. 1682 § 2]. Dekret trybunału apelacyjnego, mocą którego wyrok sądu pierwszej instancji wydany *pro nullitate* został zatwierdzony, powinien być pod rygorem nieważności odpowiednio umotywowany. Powinien on zawierać przynajmniej ogólne motywy jakie legły u podstaw takiego rozstrzygnięcia, oraz dawać odpowiedź na *animadversiones* obrońcy wężła małżeńskiego i ewentualne stanowiska stron, jeżeli takie w sprawie zostały wyrażone [DC art. 265 § 4]. Jeżeli wyrok sądu pierwszej instancji orzekł nieważność małżeństwa z kilku tytułów, wówczas trybunał apelacyjny w dekrecie zatwierdzającym może potwierdzić wyrok co do wszystkich tytułów nieważności, co do części z nich albo tylko jednego [DC art. 265 § 6]. Podobnie, w przypadku dekretu przekazującego sprawę do rozpoznania w trybie zwyczajnym na nowym stopniu prawodawca poleca zachowanie pewnych wymogów i wskazuje na konieczność przedstawienia przynajmniej ogólnych racji podjętego rozstrzygnięcia i wskazówek, co do ewentualnego uzupełnienia instrukcji sprawy. Brak jest tutaj jednak obwarowania sankcją nieważności [DC art. 265 § 5]. Dalsze procedowanie - zgodnie z kan. 1640 KPK 83, odbywa się według norm obowiązujących w postępowaniu przez sądem pierwszej instancji, a zatem pierwszą podjętą czynnością procesową jest wydanie przez przewodniczącego kolegium sędziowskiego dekretu zawiązania sporu. Następnie – zgodnie z wymienioną normą, należy przystąpić do dyskusji sprawy i wydania wyroku, chyba że konieczne jest uzupełnienie postępowania dowodowego. Należy zauważyć, iż – choć każdy z wymienionych dekretów powinien spełniać określone prawem wymogi, to jednak każdy z nich pociąga za sobą inne skutki prawne. Dekret zatwierdzający wyrok sądu pierwszej instancji wywołuje takie same skutki jak drugi wyrok pozytywny, jaki zapadłby w postępowaniu zwyczajnym, zaś dekret kolegium mocą którego sprawa przekazywana jest do ponownego rozpatrzenia przy zastosowaniu zwyczajnej procedury apelacyjnej, oznacza że wyrok wydany przez I instancję nie może być potwierdzony, a zatem nie jest definitywny i wykonalny [Por. G. Erlebach, Dekret zatwierdzający (kan. 1682 § 2 KPK) w świetle orzecznictwa rotalnego, w: Divina et Humana. Księga Jubileuszowa w 65. Rocznice Urodzin Księdza Profesora Henryka Misztala, red. Antoni Dębiński, Wiesław Bar, Piotr Stanisław. Lublin 2001, s. 420-421].

Zwyczajne postępowanie apelacyjne

W przypadku wyroku *negative*, czyli orzekającego, że nieważność małżeństwa nie została udowodniona nie ma zastosowania apelacja z urzędu. Wówczas wyrok wraz z aktami sprawy powinien być przesłany do instancji apelacyjnej jedynie w razie wniesienia apelacji przez uprawnioną osobę. W takim przypadku sprawa rozpatrywana jest w zwyczajnym postępowaniu apelacyjnym, które można podzielić na dwa zależne od siebie etapy: zgłoszenie apelacji – które należy uczynić w trybunale *a quo*, czyli tym który wydał wyrok, oraz poparcie apelacji – którego należy dokonać już przed trybunałem wyższej instancji (*ad quem*), któremu sprawa została przekazana do rozpatrzenia. Zależność tych dwóch etapów wynika z faktu,

iz bez zgłoszenia apelacji nie jest możliwe jej poparcie na stopniu apelacyjnym i odwrotnie, nie ma możliwości rozpoczęcia postępowania przez trybunałem odwoławczym, jeżeli strona uprzednio w zakreślonym przez prawodawcę terminie nie zgłosiła apelacji. Zwyczajne postępowanie apelacyjne może być zatem prowadzone w dwóch sytuacjach: w przypadku wydania przez trybunał pierwszej instancji wyroku stwierdzającego, że udowodniono nieważność zaskarżonego małżeństwa, a następnie na skutek apelacji z urzędu – wydania dekretu przekazującego sprawę do rozpoznania w trybie zwyczajnym na nowym stopniu oraz druga sytuacja, w której inicjatywna należy już do samych stron z uwagi na wyłączenie w tym przypadku apelacji z urzędu, w razie wydania przez sąd pierwszej instancji wyroku *negative* i jego zaskarżenia przez strony niezadowolone z wydanego rozstrzygnięcia.

Trybunał właściwy

Osoba wnosząca apelację ma swobodę w dokonaniu wyboru sądu apelacyjnego. Może to być zatem zarówno sąd metropolitalny, jak i Rota Rzymska. Jeśli jednak w odwołaniu strona nie wskazała, który sąd ma ponownie rozpatrzyć jej sprawę, wówczas domniemywa się, iż Rota nie jest miejscem właściwym do apelowania, zaś kompetentnym jest trybunał metropolitalny, który rozpatruje sprawy osądzone w pierwszej instancji w diecezjach wchodzących w skład tejże metropolii. W przypadku zaś gdyby trybunałem pierwszej instancji był właśnie trybunał metropolitalny, wówczas w drugiej instancji sprawy powinny być wnoszone do trybunału apelacyjnego innej diecezji, a zatem apeluje się do trybunału, który on sam - za zgodą Stolicy Apostolskiej, na stałe wyznaczył [DC art. 283 § 1; Por. KPK 83 kan. 1632 § 1; KPK 83 kan. 1438, kan. 1439, kan. 1439; Por. R. Sztymmler, w: Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego, tom V, Księga VII, Procesy, red. J. Krukowski, Poznań 2007, s. 291]. Jeżeli zaś dla kilku diecezji został erygowany jeden trybunał międzydiecezjalny, to apelacja od wydanego przez niego wyroku powinna być złożona do trybunału drugiej instancji wyznaczonego przez konferencję biskupów, za zgodą Stolicy Apostolskiej [KPK 83 kan. 1439 § 1]. Niekiedy może się zdarzyć tak, że jedna ze stron apeluje wprost do Roty Rzymskiej, zaś druga do innego trybunału apelacyjnego, wówczas sprawa rozpatrywana jest przez trybunał wyższej instancji, a więc przez Rotę Rzymską. W przypadku wniesienia apelacji do Roty Rzymskiej trybunał *a quo* powinien przekazać akta temu Trybunałowi, jeżeli zaś akta zostałyby już przesłane do innego trybunału apelacyjnego, wówczas konieczne jest jak najszybsze zakomunikowanie temuż trybunałowi, iż sprawa rozpatrywana jest przez Rotę Rzymską, ażeby nie przystąpił on do rozpatrywania sprawy i niezwłocznie przekazał akta sprawy [DC art. 283 § 2 i § 3].

Zgłoszenie apelacji

Zgłoszenie apelacji (*interpositio appellationis*) stanowi oświadczenie strony wnoszącej apelację – złożone wobec sędziego *a quo*, iż pragnie ona zaskarżyć wydane rozstrzygnięcie [Por. M. Greszata, Tytuł XII, Podważenie wyroku, w: Komentarz do Instrukcji procesowej Dignitas connubii, red. T. Rozkrut, Sandomierz 2007, s. 377]. Kan. 1630 § 1 KPK 83 stanowi, iż apelację należy zgłosić sędziemu *a quo*, który wydał wyrok, w zawitym terminie piętnastu użytecznych dni od wiadomości o ogłoszeniu wyroku. Jest to termin zawity, co oznacza – zgodnie z kan. 1465 § 1 KPK 83, iż nie jest możliwe jego przedłużanie, zaś po jego bezskutecznym upływie zgłoszenie apelacji nie będzie już możliwe. Należy podkreślić, iż termin powyższy odnosi się do spraw, które przechodzą w stan rzeczy osądzonej, a zatem nie odnosi się do spraw o nieważność małżeństwa, które zgodnie z kan. 1643 KPK 83 nigdy nie przechodzą z stan rzeczy osądzonej, a w konsekwencji nie mają do nich zastosowania terminy na zgłoszenie i poparcie apelacji. Greszata słusznie zauważa, iż termin ten w odniesieniu do spraw dotyczących stanu osób ma jedynie charakter porządkowy, zaś jego nieprzestrzeganie nie narusza prawa stron do kontynuacji procesu [M. Greszata, Apelacja w świetle Instrukcji Dignitas connubii, [w:] Roczniki Nauk Prawnych, Tom XVI, 2 (2006), Lublin 2006, s. 232]. Przechodząc do samego zgłoszenia apelacji należy wskazać, iż aby było ono prawnie skuteczne wystarczające jest złożenie przez apelującego deklaracji (oświadczenia) wobec sędziego, który wydał wyrok, iż chce się ona od niego odwołać [DC art. 281 § 2]. Prawodawca dopuścił możliwość ustnego wniesienia apelacji, jednakże w takim przypadku winna być ona zredagowana na

piśmie przez notariusza w obecności samego apelującego [DC art. 281 § 3; Por. KPK 83 kan. 1630 § 2]. Jeśli apelacja zostanie wniesiona po zakomunikowaniu stronom jedynie części rozstrzygającej wyroku, zanim została ona zgodnie z prawem notyfikowana, należy postępować zgodnie z artykułem 285 § 2 Instrukcji, stanowiącym, iż w takiej sytuacji terminy nie biegną, a strona winna powiadomić sędziego apelacyjnego o przeszkodzie, który może ponaglić do działania sędziego, który wydał wyrok. W przypadku, gdyby pojawiała się wątpliwość odnosząca się do dopuszczalności wniesienia apelacji, wówczas sąd apelacyjny powinien jak najszybciej, to jest *expeditissime*, ową wątpliwość rozstrzygnąć, z zachowaniem przepisów o ustnym procesie spornym [DC art. 282; Por. KPK 83 kan. 1631]. Obowiązek rozstrzygnięcia tej kwestii jak najszybciej ma przede wszystkim przeciwdziałać przewlekaniu postępowania i nadużywaniu instytucji apelacji, a co za tym idzie nieuzasadnionemu zwiększaniu kosztów procesu.

Poparcie apelacji

Poparcie apelacji stanowi drugi etap procedury apelacyjnej i polega na zwróceniu się do sądu apelacyjnego o zmianę zaskarżonego wyroku, czyli wymierzenie sprawiedliwości lepszej od tej, która została orzeczona przez sąd wcześniejszy [R. Sztymmler w: Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego, tom V, Księga VII, Procesy, red. J. Krukowski, Poznań 2007, s. 293]. Apelację winno się poprzeć u tego sędziego, do którego jest ona kierowana w terminie miesiąca od momentu jej zgłoszenia. Termin ten ze względu na szczególne okoliczności może ulec wydłużeniu za zgodą sędziego od którego się apeluje [DC art. 284 § 1; Por. KPK 83 kan. 1633]. Ogólne wymogi, jakie powinien spełniać wniosek zawierający poparcie apelacji określone zostały przez prawodawcę w kan. 1634 KPK 83. Należą do nich: prośba skierowana do sędziego o zmianę zaskarżonego wyroku (*petitio*), motywy stanowiące podstawę jej wniesienia – czyli racje na podstawie którym strona uważa, iż wydany wyrok jest dla niej krzywdzący, oraz odpis zaskarżonego wyroku. Do sędziego, który otrzymał pismo apelacyjne i z niego wywnioskował, który sąd jest kompetentny do rozpoznania sprawy, należy przesłać akt procesu do sądu wyższej instancji [DC art. 285 § 3; Por. KPK 83 kan. 1634 § 3; Por. R. Sztymmler, Ochrona praw człowieka w normach kanonicznego procesu spornego, Olsztyn 2003, s. 227-228]. Winny tu być zachowane przepisy Kodeksu odnośnie poświadczenia autentyczności akt procesu, które powinny być przesłane do instancji wyższej [R. Sztymmler w: Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego, tom V, Księga VII, Procesy, red. J. Krukowski, Poznań 2007, s. 294]. Nie jest możliwe wniesienie apelacji w razie bezskutecznego upływu terminu apelacyjnego [DC art. 286; Por. KPK 83 kan. 1635]. Postępowanie przed trybunałem apelacyjnym – co zostało już wcześniej podkreślone, przeprowadzane jest według norm obowiązujących w postępowaniu przed trybunałem pierwszej instancji. Zaraz po zawiązaniu sporu należy przystąpić do dyskusji sprawy i do wydania wyroku. Na stopniu apelacyjnym, co do zasady nie przeprowadza się postępowania dowodowego, a jedynie dokonuje się oceny zebranych w pierwszej instancji dowodów. Jeżeli jednak trybunał uzna, iż w danej sprawie zebrany materiał dowodowy nie jest wystarczający do wydania rozstrzygnięcia i konieczne jest uzupełnienie postępowania dowodowego, wówczas dopuszczalne jest wprowadzenie nowych dowodów, przy zachowaniu normy kan. 1600 KPK 83. Kanon ten stanowi, iż sędzia może jeszcze raz wezwać tych samych lub innych świadków albo dopuścić inne dowody, o które przedtem nie proszono, tylko: po wysłuchaniu stron, jeżeli istnieje poważna przyczyna, a wszelkie niebezpieczeństwo podstępu i potajemnego podjudzania zostanie usunięte; we wszystkich sprawach, ilekroć jest prawdopodobne, że bez dopuszczenia nowego dowodu zostanie wydany niesprawiedliwy wyrok. Ponadto sędzia może nakazać lub dopuścić przedstawienie dokumentu, który ewentualnie przedtem bez winy osoby zainteresowanej nie mógł być przedstawiony. Należy zauważyć, iż co do zasady nie jest możliwe w instancji apelacyjnej dopuszczenie nowego tytułu roszczenia, zaś formuła wątpliwości powinna sprowadzać się do udzielenia odpowiedzi na pytanie, czy wyrok wydany w pierwszej instancji zatwierdzić, czy to w całości czy to w części czy też odrzucić [KPK 83 kan. 1639 § 1]. Wyjątek w tej kwestii został wprowadzony dla sprawach o nieważność małżeństwa – ze względu na ich szczególny charakter. Został on określony w kan. 1683 KPK 83, stanowiącym iż jeżeli na stopniu apelacyjnym wniesiono nowy tytuł

nieważności małżeństwa wówczas trybunał apelacyjny może go dopuścić i rozstrzygnąć jak w pierwszej instancji.

Skutki apelacji

Wniesienie apelacji pociąga za sobą określone przez prawodawcę skutki prawne. Jako pierwszy z nich należy wymienić możliwość zrzeczenia się przez apelującego apelacji. Zrzeczenie (*renuntiatio*) stanowi formę zakończenia instancji wolą stron. Apelujący jest inicjatorem postępowania przez trybunałem drugiej instancji i to od niego zależy, czy to postępowanie będzie się toczyło. Może on bowiem na każdym jego etapie wycofać apelację. Jednakże jeżeli apelację wniósł obrońca węzła bądź rzecznik sprawiedliwości, wówczas zrzeczenie się instancji apelacyjnej zarezerwowane zostało rzecznikowi sprawiedliwości lub obrońcy węzła instancji apelacyjnej [KPK 83 kan. 1636 § 1 i § 2]. Zrzeczenie się apelacji pociąga za sobą takie same skutki jak zrzeczenie się instancji. Oznacza to, iż akta sprawy nie wygasają, zaś zrzekający się obowiązany jest ponieść wydatki za dokonane akty, chyba że sędzia w tej kwestii postanowi inaczej [DC art. 287 i art. 151; Por. KPK 83 kan. 1636 i kan. 1525]. Ponadto należy zauważyć, iż apelacja złożona przez powoda służy również pozwanemu i na odwrót. Zatem, jeżeli rozstrzygnięcie wydane przez apelującego okaże się dla niego bardziej niekorzystne wówczas zyskuje druga strona, chociażby sama nie składała apelacji [M. Greszata, Tytuł XII, Podważenie wyroku, w: Komentarz do Instrukcji procesowej Dignitas connubii, red. T. Rozkrut, Sandomierz 2007, s. 384]. Jest to konsekwencją niepodzielności procesu apelacyjnego i zarazem przejawem zasady równości stron w procesie. Kolejną konsekwencją wniesienia apelacji przez jedną ze stron jest możliwość wniesienia apelacji wpadkowej przez drugą stronę. Ma to miejsce w sytuacji, gdy apelacja została wniesiona przez apelującego tylko co do pewnej części wyroku. Wówczas strona przeciwna nawet po upływie apelacyjnych terminów zawitych może wpadkowo apelować w stosunku do pozostałej części, w zawitym terminie piętnastu dni od dnia, w którym została zawiadomiona o głównej apelacji [KPK 83 kan. 1637 § 3; Zob. DC art. 288 § 2]. Strona wnosząca apelację powinna dokładnie określić w jakim zakresie zaskarża wydany wyrok, w przeciwnym razie prawodawca wprowadził domniemanie, zgodnie z którym jeżeli apelujący nie wskazał w jakim zakresie ogranicza apelację, domniemywa się iż została ona wniesiona przeciwko wszystkim częściom wyroku [KPK 83 kan. 1637 § 4; Zob. DC art. 288 § 3]. Kolejny skutek apelacji stanowi zawieszenie wykonania wyroku, co bezwzględnie winno być przestrzegane w odniesieniu do spraw o nieważność małżeństwa. Dopiero bowiem, gdy wyrok stwierdzający za pierwszym razem nieważność małżeństwa zostanie zatwierdzony na stopniu apelacyjnym czy to dekretem czy drugim wyrokiem, ci, których małżeństwo zostało uznane za nieważne mogą zawrzeć nowe małżeństwo zaraz po tym, gdy dekret bądź drugi wyrok zostanie im podany do wiadomości, chyba że zawarcie małżeństwa zostało im zabronione zakazem dołączonym do wyroku lub dekretu albo ustanowionym przez ordynariusza miejsca [KPK 83 kan. 1684 § 1]. Norma ta - potwierdzona w art. 301 Instrukcji, stanowi o wykonalności wyroku, której konsekwencją jest deklaracja braku związania stron węzłem małżeńskim i możliwość zawarcia przez nie nowych związków małżeńskich [E. Erlebach, w: Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego, tom V, Księga VII, Procesy, red. J. Krukowski, Poznań 2007, s. 358].

Podsumowanie

Przedstawione powyżej ujęcie instytucji apelacji ma na celu przede wszystkim zagwarantowanie wydania sprawiedliwego i obiektywnego rozstrzygnięcia, zaś samym stronom gwarantuje realizację zasady równości, apelacyjności, bezstronności i niezawisłości sędziowskiej. Apelacja jako zwyczajny środek zaskarżenia wyroku jest instytucją z której najczęściej korzystają strony czujące się pokrzywdzone wydanym rozstrzygnięciem, pragnące ponownego rozpoznania ich sprawy. Prawodawca realizując powyższe gwarancje wprowadził w odniesieniu do procesów o stwierdzenie nieważności małżeństwa dwa sposoby przejścia sprawy do instancji apelacyjnej, mianowicie pierwszy z nich - o czym była już mowa w niniejszym artykule, stanowi złożenie apelacji przez stronę procesową bądź przez obrońcę węzła czy rzecznika sprawiedliwości, drugi natomiast to przesłanie wyroku z urzędu do trybunału apelacyjnego

w razie wydania w pierwszej instancji wyroku *affirmative*, tj. orzekającego nieważność małżeństwa. Wprowadzenie takiego rozwiązania uwarunkowane jest również jak najpełniejszym dążeniem do wykrycia prawdy obiektywnej w procesie.

***

The appeals judgment in the canonical trial of nullity of marriage - appeal (part 1)

The legislative body provides various means that a party to a canon-law marriage-annulment trial is entitled to for challenging a decision. This includes an action for the annulment of a decision (*querela nullitatis contra sententiam*), an appeal (*appellatio*), or a request for re-examination (*nova causae propositio*) after the same decision has been passed twice. The multitude of ways a decision can be appealed against is attributable to the fact that the decision may have proven invalid, unfair or incorrect, and it is the ultimate goal of a canon-law trial to determine the objective truth of whether or not the marriage in question is valid. Out of the aforementioned legal means, the appeal is most widely used. An appeal should be understood as a request by a party involved in a dispute that the decision passed by an inferior court be re-examined by a superior court, and nullified or changed. Therefore, it is a customary means of challenging a decision by a party believing the decision to be unfair for him/her. The right to lodge an appeal is also granted to a Promoter of Justice or a Defender of the Bond if they are taking part in the trial. In marriage-annulment cases, a party may file for its re-examination in the court of appeal in two ways. The first, so-called an “ex-officio appeal”, applies to situations where the marriage has been found invalid for the first time. In such a case, the verdict, together with the record of the case and a copy of the appeal, if applicable, must be issued to the Court of Appeal within twenty days of the decision being declared. The responsibility for making sure that the verdict and the record of the case are filed with the appellate tribunal rests with the court which was the first to find the marriage invalid. The second method involves a party appealing against the decision independently or this being done by a Promoter of Justice or a Defender of the Bond. The aim of a fast-track-appeal (re-examination) trial is to conclude the case as quickly as possible through simplifying the appellative procedures pursued by the court of second grade. The ex-officio appeal does not apply where the court issues a *negative* decision, in which it finds that the marriage invalidity has not been proven. The verdict and the record of the case are then filed with the appeal body only if a party decides to lodge an appeal. In such status the case is examined under ordinary appeal trials which can be divided into two interdependent stages: the introduction of the appeal, which must be done in the lower court (*a quo*), and the pursuance of the appeal, which is to be done before the higher court (*ad quem*) designated to examine the appeal. In lodging an appeal (*interposition appellationis*), the appellant declares before the lower court judge (*a quo*) that he/she wishes to appeal against the verdict. Cann. 1630 § 1 of the Code of Canon Law stipulates that an appeal must be introduced before the judge (*a quo*) who rendered the decision within the time limit of fifteen useful days from the notice of the publication of the decision. It is important to note that the aforementioned time limit applies to cases which have become *res iudicata*, and so does not apply to annulment cases which never become *res iudicata*, which means that the time limits for the introduction and pursuance of the appeal are not applicable. The second stage of the appeal procedure involves its pursuance, and involves a party calling upon the Court of Appeal for an amendment of the challenged decision in that it declares a decision that gives more justice to the party than the one issued by the previous court. Therefore, ordinary appeal trials can be conducted in two situations: firstly, where the court of first grade makes a decision in which the marriage invalidity is found to be proven, followed by the ex-officio appeal resulting in a decree being issued for the case to be examined by a tribunal of a different status in an ordinary mode. And secondly, it is at the party’s sole discretion whether to appeal against a *negative* decision that has been passed by a court of first grade, if such a party believes to have been aggrieved by the decision.

Informacje ogólne

Rada Naukowa:

Abp dr hab. Andrzej Dzięga, Prof. KUL
Dr hab. Marta Greszata – Telusiewicz, Prof. KUL

Konsultanci językowi:

Język angielski:

Mgr Paweł Czocho
Mgr Michał Skowroński

Język francuski:

Mgr Małgorzata Walencik

Język hiszpański:

Ks. dr Julian Głowacki

Język niemiecki:

Ks. dr Grzegorz Jankowiak

Język włoski:

Ks. dr Julian Głowacki

Redaktor naczelny:

dr Piotr Telusiewicz

Opracowanie techniczne:

dr Piotr Telusiewicz

Recenzenci:

Polskie prawo rodzinne:

Prof. dr hab. Henryk Cioch
Dr hab. Marek Andrzejewski, Prof. US
Dr hab. Zbigniew Kuniewicz, Prof. US

Kościelne prawo procesowe:

Ks. Prof. dr hab. Tomasz Rozkrut, UP JP II
O. Prof. Piotr Skonieczny, O.P., Angelicum, Roma
Ks. Dr hab. Tadeusz Syczewski, Prof. KUL

Recenzenci dodatkowi:

Abp dr hab. Andrzej Dzięga, Prof. KUL
Dr hab. Marta Greszata – Telusiewicz, Prof. KUL
Ks. dr hab. Piotr Stanisławski, Prof. KUL

Adres redakcji:

Collegium Jana Pawła II
p. 535
Al. Raławickie 14
20 - 950 Lublin

tel. (81) 4453539

Email

czlowiek.rodzina.prawo@gmail.com

Wydawca:

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Al. Raławickie 14
Lublin 20 - 950

Czasopismo internetowe wpisane do prowadzonego przez
Sąd Okręgowy w Lublinie rejestru dzienników i czasopism
pod poz. Rej. Pr. 1222.

Data wydania: 31 maja 2013 roku

ISSN 2299 - 0283